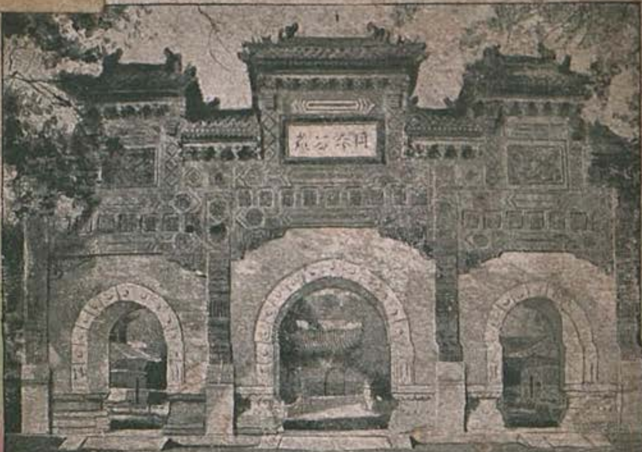
58239

Brána cís. paláce v Pekingu

REVOLUCE V ČÍNĚ

V TREBÍČI
Nakladatel JINDŘICH LORENZ, knihkupec

REVOLUCE V ČÍNĚ.

POJEDNÁNÍ O VELIKÉM POHYBU „PĚSTĚ VLASTI“ NA ASIJSKÉM VÝCHODU R. 1900.

Napsal

CYRILL METHOD.

19 10/IX 00 P

V TŘEBÍČI.

Nakladatel JINDŘICH LORENZ, knihkupectví.

Ku konci června r. 1900. roznesla se celou šíří světa zpráva, že zavražděn v Pekingu německý vyslanec, svob. pán Ketteler. A neplynuly od té doby ani 3 neděle, stupňována chmurnost zprávy té způsobem nejvýš vzrušujícím: Všichni cizinci v Pekingu, počtem 5—800 osob, ve dny od 14.—30. června byli povražděni. Prodlívali tou dobou v hlavním městě Číny mimo zmíněného vyslance německého, jeho manželka, první sekretář, šl. Belov-Saleske, druhý sekretář, šl. Bergen, k vyslanectvu přidělený poručík à la suite dragounského pluku krále Bedřicha III. č. 8., šl. Loesch, druhý tlumočník Cordes, který byl již dříve při útoku na vyslance Kettelera zraněn, štábní lékař, dr. Velde, pomocný písař námořník Koch, kancelářský písař Pifrement, úřadní sluha Hummelke a tlumočník, dr. Merklinghaus.

Oddíl vojska, k ochraně německého vyslanectva do Pekingu přibylý dne 3. června, sestával z jednoho důstojníka a 50 mužů námořního praporu v Kiaučau. Kromě toho byli v Pekingu němečtí příslušníci: professoři císařské university Stuhlmann, Coltmann, Bismarck a šl. Bronn, missionářka, paní Marie Leithauserová, čtyři němečtí úředníci správy celní a četní němečtí obchodníci a živnostníci se svými rodinami.

Anglickým vyslancem v Pekingu byl od roku 1896 sir Claudius Macdonald, který stejně jako svob. pán Ketteler byl následován do hlav. města Číny chotí svojí, dcerou to majora Armstronga, známého strůjce anglických děl. Vedle něho stál v čele Angličanů v městě hoangtiů, t. j. prvních vznešených vládců, známý celní ředitel, sir Robert Hart, který byl již od r. 1859 v čínských službách celních. Za jeho ředitelství sloužilo ještě kromě čtyř Němců — 24 jiných úředníků evropských, s nimi i dopisovatel »Times«, Morrison.

Ruský vyslanec šl. Giers, syn známého ruského kancléře, žil v Pekingu se svojí chotí a se dvěma dítkami.

Spojené státy severoamerické byly zastoupeny C. H. Congerem, Francie Pichonem a Rakousko-Uhersko sekretářem vyslaneckým drem Rosthornem, který meškal zde s mladou chotí svojí a zastupoval vyslance Wahlborna, jenž mešká na dovolené. Mimo tohoto byli zde z Rakousko-Uherska velitel lodi Zenty, fregatní kapitán Eduard z Thomannů, praporečník Josef Kolář, námořní kadet svobodný pán Boineburg-Lengsfeld, sekretář rakousko-uherského konsulátu šanchajského posledně k vyslanectví v Pekingu přidělený, Čeněk Gottvald a 25 mužů posádky Zenty.

Italie zastoupena byla markyzem Salvago-Raggim, 34 leta starým, který od loňska teprve meškal v Pekingu s chotí a dítkem. S ním zahynouti měli legační sekretář, don Livio a ochranný sbor, pozůstávající z námořního důstojníka a 20 námořníků.

Belgie byla dále zastoupena p. Joostensem, Holland-

sko Knobelem a Španělsko Don Bernardem de Colognan, Japonsko vyslancem baronem Tokujiro Nishi, jedním z nejobratnějších diplomatů japonských.

Dále dlužno vytknouti ještě missie, jež čítaly asi 200 osob. Na obou universitách přednášelo vedle jmenovaných professorů německých ještě 22 anglických a dvě anglické učitelky. K obětem těmto druží se pak cizinci, kteří provozovali v residenci čínské obchod a živnosti.

* * *

Zprávy tyto působily dojmem známých lístků s černou obrubou. Došly na adressu Evropy zcela neočekávaně, tak že vydral se ze sevřeného hrdla úctihodné této matrony výkřik podivu a překvapení. »Kdo by si byl tohle pomyslil! Oh, tihle potměšilí žáci Mengtsi a Čuhiho!«

A jako již bývá, vypravovalo se mnoho o posledních chvílích nebožtíků.

Dlouholetý sluha professora Broona, rodem Číňan, varoval před časem pána svého, upozorňuje ho ještě 2 dny před katastrofou na plakáty na branách, jimiž vyzývali se Číňané ku vyvraždění cizinců. Professor však nevěřil a vůbec nikdo z vyslanců neměl situaci za tak nebezpečnou, mimo jediného, Francouze Pichona.

Patrně, že za brány Pekingu nevešli, jinak by bývali musili zpozorovati tisknutí se ozbrojených čet »Ihočuanů«, t. j. »Pěstě vlasti a míru«, ku zdím residence císařovy.

A tato strašlivá »Pěsť« srazila dne 19. června téměř ve středu jich vyslance Kettelera, což stačilo aby ku svému zděšení spatřili pojednou příšeru čínskéko draka, jehož do říší bájí doposud lehkovážně kladli.

V Pekingu řádila od 14. června hrozně těžká »Pěst« vlasti Žlutých. Do Evropy zalétaly co chvíle zprávy co nejvymyšlenější a co nejstrašlivější.

Ketteler raněn, stržen s koně; a ač 50 vojínů německých snažilo se aspoň mrtvolu nešťastného vyslance Ihočuanům vyrvati, nepodařilo se to a německý vyslanec dle mnohých zpráv, za živa zakopán po krk do země, načež mu vypáleny žhavým železem oči, jazyk vyříznut a konečně k smrti umučen. — Jiné verse praví jen o jeho ubití a rozsekání v kusy, kteréž noseny na bodácích městem.

Ostatní vyslanci, vidouce krajní nebezpečí a jsouce svědky nesčíslných vražd, spáchaných na pokřtěných Číňanech, opustily jednotlivé budovy poslanecké a utekli se všichni do paláců vyslanectví anglického, kteréž rozsáhlostí a pevností svou, dávaly jim naději na záchranu.

A brzy došly zprávy, že jediné vyslanectví anglické oddolává ještě útokům povstalců, neboť vyslanectva ostatních cizích mocí byla prý zažehnuta a sbořena. Projevovány konečně i obavy o vyslanectví anglické, jež stalo se asylem všech Evropanů a Američanů a dokládáno se listem lady Macdonaldovy, která v dopisu praví, že den ze dne čínský general Tungfussianga útočiti dává na mohutnou skupinu 12 domů vyslanectví anglického, doposud arci marně, avšak že obrancové jsou si vědomi krajního nebezpečí svého, toto důkazem, že všechny paní opatřeny jsou jedem, aby se za živa do rukou oblehatelů nedostaly.

Ve všech téměř časopisech světových otisknuty dva

listy sira Roberta Harta, které, ač-li pravé byly, líčily postavení bělochů přímo kritickým.

Zněly:

První dopis:

»Cizímu některému konsulu v Tjencinu aneb důstojníku, jenž velí některému vojsku evropskému!

Situace naše je zoufalá!

Pošlete ihned pomoc!

Peking, v neděli 24. června v 8 h. ráno.

Vyplaťte doručiteli 500 taelů.

Robert Hart«.

Druhý list.

»Důstojníku, jenž velí některému evropskému vojsku!

Cizí obyvatelé obleháni jsou na anglickém vyslanectví.

Situace zoufalá!

Pospěšte si!

V neděli ve 4 h. odpoledne«.

Posel sdělil mimo to, že ráno dne 25. června italské, rakouské, belgické a holandské vyslanecké budovy byly už vypáleny, ruská vyslanecká budova že právě hořela, ale vyslanecké budovy anglická, německá, francouzská a japonská, že ještě byly neporušeny. Budově vyslanectví německého prý se boxeři po zavraždění Kettelera z pověrčivosti vyhýbali.

Hlavní silnice, která vede od Šienmenské brány tatarské čtvrti k vyslanectvím, úplně byla sežehnuta, rovněž také všechny missijní budovy i celní úřad. Do 25. července měly prý ochranné sbory vojenské 56 raněných a 3 mrtvé; mezi prvními byl i velitel anglického oddílu.

Německé, japonské a francouzské vyslanectvo, chráněno bylo vlastním vojskem; ruské vyslanectvo chránila jen část ruského oddílu; druhá jeho část byla s vojskem anglickým, americkým, vlašským a rakouským na anglickém vyslanectvu. Němci, s dvěma za výpadu dobytými děly, měli obsazenu bránu Sien-menskou, kdežto na všechny ostatní brány vyvezli Čiňané děla svá, připraveni postříleti Evropany, kdyby kterýmkoli směrem z Pekingu uniknouti zamýšleli.

Toho druhu Jobovy zprávy docházely celý prvý týden červencový, až tu 10. července telegrafováno přes Paříž, že věci v Pekingu nemají prý se nikterak tak zle.

Místokrál kantonský, známý v Evropě »čínský Bismark«, Li-Hung-Čang.telegrafoval dne 10. července ministru francouzskému Delcasséovi, že Evropané v Pekině jsou zachráněni a že povstalci se rozcházejí. Podobnou zvěstí potěšil současně německého konsula v Čifu čínský velitel provincie šantunské Juan-Ši-Kai; vzpoura že ochabuje, princi Čingovi, velícímu plukům císaři dosud oddaným, že se podařilo vyslanectva cizí ochránit. — Vše tedy popíráno až na jediné: zavraždění vyslance německého, svob. pána Kettelera.

Ale již pět dní na to bylo po útěše. Dne 15. července najednou hrnuly se na trnoucí Evropu ze Šanchaje zprávy zdrcující. V den 6. července, v den Husův, povstalci v Pekině, vedeni princem Tuanem, podnikli prý takový hrozný útok na poslední pozůstalé, anglické vyslanectvo, v němž byli všichni cizinci s rodinami svými

směstnáni, že všechna udatnost císařského vojska čínského nebyla s to mu odolati a cizince zachrániti. Děly prý roztřískal princ Tuan ohradu vyslanecké budovy a po hrdinném zápasu celonočním byli prý z rána 7. července ubozí cizinci přesilou boxerů udoláni a do posledního rozsekáni. Vítězný princ Tuan zmocnil prý se trůnu, zavraždiv císaře, kdežto císařovna-vdova, panovnice, požitím jedu prý zešílila.

Guverner šantungský podává o katastrofě pekingské doslova tuto zprávu ze dne 14. července: Posel, jenž Peking dne 8. června opustil, přišel dnes ke mně. Podal zprávu, že dělostřelectvo boxerů a císařských vojsk učinilo průlom ve zdi anglického vyslanectva, pak zeď samu úplně se zemí s rovnalo, načež budovu vzalo útokem. Nastalo strašlivé krveprolití a nikdo z cizinců nebyl ušetřen. Obšírné vylíčení katastrofy přinášejí »Times«. Dle jich zprávy počali boxerové již od 25. června anglické vyslanectvo vždy silnějšími posádkami obkličovati. Denně, ba často i v noci, podnikal malý sbor vojenských obranců výpady, jenž končívaly silnými ztrátami oblehatelů. Odhodlanost a energie oblehaných byla tak veliká a tak účinná, že Číňané uznali za vhodné, z bezprostřední blízkosti anglického vyslanectví vždy více se vzdalovati. Úspěchy Evropanů měly zřejmě na nepřítele vliv tísnivý a bylo to také zřejmo z četného přebíhání vojáků boxerských do tábora Činga, cizincům nakloněného. Tento snažil se podporovati obléhané co nejvydatněji, ale konečně rozhodl se princ Tuan k energickému útoku, jenž ve třech silných témech s těžkou dělostřelbou byl proveden. Dne 6. července o 6.

hodině večerní započala střelba na budovu; dvě hodiny po té byly zdi granáty rozbourány. Když byli průlomy ve zdích dosti veliké, podnikly Číňané povšechný útok. Ale v tom okamžení stateční obleženi zahájili zničující palbu z pušek, tak že oblehatelé od útočení ustoupili a značné útraty utrpěvše, na útěk se dali. Ale obnovená výzva prince Tuana povolala je k novému útoku. Nejprvé počala opět střelba a k půlnoci bylo zase přikročeno k útoku. Nyní byly zde také již čety prince Činga a generála Wanga — taktéž cizincům přejícího, které se postavily utočníkům vstříc. Následoval zoufalý boj mezi jednotlivými vojsky. Pohříchu opustilo množství vojáku šiky Čingovy, takže tento nebyl více schopen, poskytovati Evropanům ochrany. Sedmdesátiletý generál Wang padl hrdinsky v čele svých vojáků. Následoval nový útok na britské vyslanectví, jenž byl rovněž odražen. K 5. hodině ranní objevil se pojednou generál Junglu s novými četami. A znova počalo střílení na dům, který již tvořil jen hromadu trosek. Kdož přežili útoky dosavadní, skryli se v budově, jak mohli, avšak při slunce východu bylo střelivo již vyčerpáno a o 7. hodině přikročili Číňané ku ztečení budovy. Na troskách domu stáli obležení v těsném chumáči. Jich bezbrannost roznítila krvelačnou choutku oblehatelů. Poslední útok, krvavá šarvátka — a osud smrti zasvěcených mužů a žen byl rozhodnut. Po dobytí vyslanecké budovy vzali Číňané útokem dům čínských křesťanů a způsobili zde rovněž strašné krveprolití.

Vypravovalo se, jak ženy Evropanů před vniknutím vzbouřenců sebe a své dítky otrávily, aneb od vlastních,

mužů zastřeleny byly, aby ušetřeny zůstaly zhanobení a mučednické smrti v rukou fanaticky ukrutných boxerů.

A mnoho tklivého přinášely noviny den ze dne.

Sedmdesátipětiletá matka Pichonova zaslala prý před hroznými dny červnovými prostřednictvím dr. Cobesa fonografický pozdrav svůj milovanému synu svému. Tento odvděčil matce tím, že rovněž zachytil vzkaz svůj do fonografu a stroj pak matce do Francie odeslal. Tu prý naposledy slyšela stařenka hlas nepřítomného, ztraceného syna svého. —

Avšak nastojte! Přes Ameriku pojednou došla do Evropy sensační blahověst, že ony hrozné zprávy o záhubě všech vyslanců dne 7. července byly — nepravdivy, že budova anglického vyslanectva do 11. července ještě nebyla boxery čínskými zbořena a ve hrob svých obhájců obrácena.

Věc má se takto: Dne 11. července dožádala vláda Severoamerické republiky tamního čínského vyslance ve Washingtoně, aby expedoval americkému vyslanci v Pekině, p. Congerovi, její šifrovaný dotaz po osudu jeho. Vyslanec čínský slíbil tak učiniti. Na to stihl v pátek 20. července vlády Spojených Států severoamerických tento telegram amerického konsula ze Šanhaje:

»Právě oznamuje mi guverner šanhajský, že obdržel depeši šifrovanou od Congera, danou 18. července«. Za nedlouho po té přichvátal na zahraniční úřad ve Washingtoně čínský vyslanec Vu-Tin-Fan sám a předložil telegram od ředitele čínských železnic Šenga, jejž byl právě — 20. července o $^1/_2$9 h. — obdržel. Telegram zněl: „Vaše depeše

byla dopravena i posílám Vám žádanou odpověď zahraničního státního úřadu čínského, která zní: „Váš telegram ze dne 11. t. m. nás došel. Depeše státního úřadu amerického byla dodána vyslanci Congerovi“.

Zde jeho odpověď: „V anglickém vyslanectví za trvající dělové i ručniční palby čínských vojsk. Jedině rychlá pomoc zabrání všeobecné řeži“.

Odpověď ta neměla žádného datum, ale byla sepsána tajným písmem smluveným mezi vyslancem a zahraničním úřadem americkým, tak že tento o pravosti depeše té naprosto nepochybuje.

Tedy žijí, ba jsou snad již i zachránění! Aspoň belgický konsul v Šanhaji tomu věří a telegrafuje do Bruselu: »Situace v Číně značně se zlepšila. Císařovna-vdova má vládu v rukou a v Pekině byli vyslanci do dneška — 20. července — nejen bez pohromy, nýbrž nacházejí se na bezpečném místě.«

Jiná jest však otázka, zda možno růžovým těm zprávám uvěřiti, když za 6 neděl, co drtí cizince »Pěsť vlasti«, doposud ani tolik Evropě známo není, kdo vlastně v Číně panuje, boxeři, neb císař, — císařovna-vdova neb princ Tuan. — Anglický tisk alespoň nejnovějším zprávám nevěří a má vše za pouhou čínskou, potměšilou šalbu, za dílo chytrého Li-Hung-Čanga neb prince Tuana, aby ukonejšili Evropu a sami — získali času.

Den ze dne čekáno na objasnění; to sice nepřišlo, ale došel za to dne 21. července telegram státní rady čínské, který odevzdán byl šantunským guvernerem Juanšikajem šanhajskému daotaji, aby jej doručil vyslanectví německému. Telegram zní:

»Císař tacinské dynastie posílá pozdrav J. V. německému císaři. Čína a Německo žily dlouho v míru a nebylo mezi nimi žádné nedůvěry. Nedávno vypukla nenávist mezi čínským obyvatelstvem a domácími křesťany, za níž mimo nadání německý vyslanec, bar. Ketteler, byl od povstalců zavražděn, což nám zavdává podnět ku největšímu politování. Vyšetřování za příčinou zatčení a potrestání vrahů provádělo se, když tu u všech cizích státu vzniklo podezření, že císařská vláda nadržuje obyvatelstvu při pronásledování křesťanů. Na to následovalo nejprve dobytí opevnění Taku. Nepřátelství počalo a neštěstí bylo čím dále spletilejší. Poměry, v nichž se Čína nyní nachází, nelze tak snadno spořádati. Čínská vláda nemá chuti měniti dosavádní dobrý poměr, neboť jen nynějšími okolnostmi ocítla se v úzkých. K odstranění obecné nevole a vyjasnění poměrů zbývá jediný prostředek: požádati Německo za přispění. Proto otvíráme V. V. v tomto listu své srdce v naději, že zabezpečí tak další trvání našich přátelských poměrů; V. V. vymyslí plán, aby se obnovily dřívější pokojné poměry. Vyprošujeme si příznivou odpověď, za niž budeme V. V. vděčni po čas svého života.

Dáno 23. den VI. měsíce v 26. roce naší vlády. (19. července 1900). Kuang-Sü.

Depeše podobného obsahu obdržely též vláda francouzská a americká; tato zvlášť žádána byla za sprostředkovatele míru.

Vrchní tajemník zahraničného úřadu německého, hr. Bülow, odpověděl však zamítavě, právě, že čínskou depeši

nepředloží císaři, dokud nebude znám osud v Pekině obklíčených vyslanectví a ostatních cizinců, a pokud čínská vláda neučiní zadost na vraždu spáchanou na bar. Kettelerovi.

President americký, Mac Kinley, projevil ochotu prostředkovati ale na základě tří podmínek:

1. Aby vláda čínská jasně se vyslovila o osudu poslanců. 2. Aby ihned poskytla diplomatům volného spojení s jejich vládami a aby odstranila veškerá nebezpečí, jež ohrožují jejich životy a svobodu. 3. Aby působila k tomu, by vojsko vyslané ku vyproštění cizinců vstoupilo ve spojení s úřady císařskými v Číně, aby tím zavedena byla společná akce ku ochraně cizozemců a ku zjednání pořádku.

Na toto vyzvání státní rada čínská neodpověděla, ale za to opětně šantunský guverner Juanšikaj telegrafoval dne 24. července, že cizí vyslanci jsou zdravi, a že opatřováni jsou potravou.

Tato zpráva však odporuje telegramu »Daily Mailu», kdež praví anglický dopisovatel, že obdržel dopis z Pekingu od Macdonalda, v němž se praví: »Cizincům nedostává se od čínských úřadů žádné pomoci. Tři vyslanectva, díky zbabělosti Číňanův, ubránila se až posud. Doufáme, že 14 dní ještě vydržíme, bude-li ale na nás ostře doráženo, tedy nejdéle 4 dny. Střelba granáty trvá dále«.

Nedůvěra k čínskému ubezpečování však vzrostla nebetyčně, když z Washingtonu »World« přinesl dne 28. července zprávu, že depeše pekingského vyslance Congera,

již čínský vyslanec Vu-Tin-Fau odevzdal státnímu departementu, byla padělána. Depeši tu prý šifrovali Juanšikaj a Šen.

Nevěří se proto zprávě Li-Hung-Čangově, že vyslanci jsou již na cestě do Tjencinu a že tam dorazí v neděli dne 29. července. Kdyby vyslanci ti vskutku na živu byli, proč by jim čínská vláda nebyla již poskytla možnost, aby byli mohli dáti *sami* o sobě jedině věrohodné zprávy pobouřenému světu.

Máme za to, že mimo tajemníka čínského vyslanectví, Itala Armaniho, který stále ujišťuje, že vyslanci v Pekině jsou na živu, jsou tu i na západní polokouli sami nevěřící Tomáši.

Toho nejlepší důkaz jest stálé zvětšování branné moci západních mocností na březích zálivu Pečilského a v Mandžursku.

Dle berlinského »Militär-Wochenblattu« jsou síly spojenců na březích Pejha a Amuru následující:

I. V Číně bylo již v polovici července:

A. V Tjencinu a Taku 22.000 mužů s 80 polními a 19 strojními děly. Polovice bojovníků byli Rusové, ale denně docházely posily z Japanska a Indie.

B. V Pekingu dohromady 431 mužů.

C. Na poloostrově Kvantunu, v obvodu území Ruskem najatého (Liantungu) 20.000 mužů s 32 děly.

D. V Kiaočau 1.600 mužů vojska německého se 16 polními, 12 těžkými a 6 strojními děly.

Celkem bylo tedy v červnu spojeneckého vojska 43.000 mužů.

II. Na cestě do Číny se nalezalo z Německa, Francie a Indie as 15.000 mužů s 28 pol. a 11 strojními děly; z Japanska mimo to první pluky mobilisované divise.

III. K odjezdu připravuje se as 57.000 mužů se 144 děly a to: z Německa 11.344 m. s 30 děly, z Japanska 16.000 m. s 36 děly, z Ruska 20.000 m. s 48 děly, z Francie, Ameriky a Italie 10.000 m. s 30 děly.

Dohromady má s Čínou boj podniknouti: 16.000 Němců, 12.000 Angličanů, 6.500 Francouzů, 50.000 Rusů, 21.000 Japanců, 7.000 Američanů, 2000 Italů a 170 Rakušanů, celkem tedy *115.000 mužů se 311 polními děly a 36 děly strojními.*

Naproti tomu vládne Čína, v níž dlouho bylo zásadou, že »barbary« dlužno podmaňovati cností a nikoli zbraněmi, těmito vojsky:

Vlastní Čína honosí se 539.000 vojíny, z nichž však pro potřebu válečnou užíti možno jen 259.000 mužů, armády zvané »zelený prapor« (lu-ying). Ku této armádě počítá se ještě protežované vojsko sloužící v prvé řadě potřebám nynější dynastie mongolské, jež jest složeno z Mandžuů a potomků Číňanů, kteří pomáhali Mandžuům dobývati Číny, konečně z Mongolů, tak zvaných osmipatki (praporů) po třech sborech dle národnosti (mandžuský, čínský a mongolský), tedy celkem 24 sborů.

Počet jich obnáší 288.000 m, z nichž do války jde jen 90.000 m, mezi nimiž sbor pekingský 13.000 m. vycvičen i vyzbrojen je po evropsku.

Vojsko rozloženo jest po hlav. městech a jiných důležitých místech říše.

Východní Turkistán a sousední území čítá 30.000 m. vojska (as 8.000 pro válku). Mongolsko 117.000, Tibet 64.000, na obou územích mimo to 14.000 jezdců. Pod jedním praporem rozumí se až 30.000 mužů.

V čele každého ze 24 mandžuských sborů jest tutong (generál). Vrchním velitelem ostatního vojska, rozděleného celkem na 23 sborů = počtu provincií a zemí poddaných, jest vždy guverner provincie. Námořnictvo čínské jest prý lepší vojska pozemního, ač za Evropou daleko pokulhává. Rozděluje se na loďstvo severní a jižní. Všech lodí válečných počítá se 100, z nichž jen 9 jest obrněných. Od roku 1885. má Čína i své námořní ministerstvo.

Velké arsenály zřízeny jsou ve Fučeu a Kao-čang-mao. Po válce z Japanskem r. 1894—5 děly se pokusy zdokonaliti pozemní i námořní moc, za kterouž příčinou povoláni vojenští instruktoři z Německa a Anglie a nešetřeno millionů taelů. Budoucnost ukáže, zda oběti ty žlutí lidé nepřinesli marně.

Evropsko-čínská příze.

Evropsko-čínskou niť, která nešikovností evropských spřádačů v době třešní r. 1900. tak nepěkně se zapletla, spřádati počali Portugalci, kterým r. 1516., za času vlády Ši-tsunga z 20. dynastie, dovoleno bylo zříditi obchodní stanici v Ningpo, a r. 1537 v Makau. A žárliví Španělé byli Portugalcům v patách. Roku 1543 obsadili Filippiny a jali se hojně za obchodem dojížděti do samé Číny, což jim zvláště umožněno bylo v době, kdy za vlády Šin-tsunga r. 1572—1610. dlel u dvora císařského jesuita Mateo Ricci, který svými rozsáhlými vědomostmi v astronomii, jakož vším svým chováním zjednal si císařovu mocnou přízeň. Sotva však se tu ohřáli Španělé, již tu byli soci jejich, Hollanďané r. 1624, aby kořistili ze zmatků vzešlých válkami posledních Mingů s dynastií mandžuských Tsingů, kterýž rod do dnes nad říší středu vládne.

První z Tsingů do svého 14 roku, kdy prohlášen za plnoletého, byl vychován i vyučován jesuitou Janem Adamem Schaalem, který byl sice jen ředitelem mathematicko-astronomické kanceláře, ale pomáhal přitom velmi ochotně říditi i záležitosti, jež jsou sice od hvězd velmi vzdáleny, ale o nichž si mnozí potentáti tak rádi z hvězd dali předpovídati, chtíce jasno míti o věcech státních.

Nevíme, zda učený Adam Schaal byl také k službám s astrologickými věštbami, ale tolik jisto, že vliv měl nemenší na císaře, nežli Tycho de Brahe na Rudolfa II. neb Seni na Valdštýna. Dokázal toho zajisté, že císař svolil, že od r. 1650. smělo se křesťanství po celé říši svobodně hlásati, tak že záhy počet křesťanů v Číně vzrostl na 150.000 duší.

V době té přistáli v Číně i Angličané, dědici Lusiadů a Hollanďanů. Ale nebyli valně milými hosty a čínský obchodník nerad s nimi co měl, tak že dlouho obmezeni byli na jediné město — Kanton. Namáhali se také seč byli, aby císař Šün-či přijal jejich poselství, ale nadarmo. Angličané na dlouho ještě odkázáni byli pro soupeřství s Nizozemím za meze osadnické své rozpínavosti.

Ne nezajímavo jest, že prvním tímto panovníkem mandžuským zavedeno v Číně nosení copů a znetvořování nohou u žen, což byly zvyky mandžuské a zavedeny byly proto, aby přátelé dynastie Tsing byli známi.

Také nástupce Šün-činův, znamenitý Khang-hi, dědil blahovolnost ku křesťanům, neboť nařídil r. 1692, aby všeliké překážky, stavěné mandariny do cesty šíření se křesťanství, byli odstraňovány. Tehdy byla říše nebeská cílem nejhojnějších misií, řízených jesuity francouzskými, italskými, německými a belgickými, a budiž ku cti učeného řadu toho řečeno, že právě on to byl, který spisy svých Bouvetů, Regisů, Fredelů a j. dal nám poznati podivuhodnou tu říši, jež se proti barbarům uzavírala obrovskou zdí, ale otevřenou zůstávala jako dlaň, z níž vyčítali učení chiromantikové to, co až po dnes o ní důležitého

víme. Vůdcové těchto misií to byli, kteří podjali se obrovské práce sestaviti prvé mapy o Číně, kteří vnikali mezi lid, studovali jeho povahu, seznamovali západ se vzdělaností žlutého východu a pečovali o zachování shody, dosažené po mnohé dlouhé práci.

Avšak za jesuity přišli dominikáni, za těmi františkáni a za těmi ještě jiní áni a iti a tu nastalo přehorlování v soutěžení a snažení missijním. Jesuité při vší horlivosti v hlásání křesťanství šetřili starobylých zvyků čínských, nevzpírali se uctívání předků a Konfucia a proto od později přišlých dělníků na vinici Páně bylo na ně u papeže do porušování víry žalováno. Stolice papežská rozhodla se ustanoviti k vůli utužení kázně nad křesťanskou obcí čínskou vrchního pastýře. Císař nebyl od toho, ale mínil, aby vrchním pastýřem tím byl jmenován některý poměrů znalý missionář, avšak papežská stolice prohlásila jmenování to jediné právem svým. A následek nemoudrého kroku toho? — Nařízení císařské z r. 1706, podle kterého nesmí se v zemi zdržovati žádný missionář bez výslovného svolení císařova. Pozdě nahlídla se chyba a z Říma pokoušeno se o nové vyjednávání. Avšak Khanghi zůstal na svém.

A mělo býti ještě hůře za nástupce největšího panovníka z rodu Tsing, Jung-činga.

Tento panovník hned r. 1723. zakázal křesťanství v několika provinciích, a když se missie dovolávaly nařízení Khang-hiova z r. 1692, rozkázal nový císař, aby všichni missionáři vešli ze země a na nejvíce aby se zdržovali jen v městě Kantoně. Jinak šíření »nauky o pánu

nebes« (křesťanství) bylo po celé zemi zakázáno. A nemělo býti ani lépe za zástupce Kien-lunga. Týž z příčin politických nařídil pronásledovati domorodé křesťany a r. 1747 dal do konce popraviti několik missionářů. Po mnoha letech pak vydal edikt, kterým náboženství křesťanské v říši Čínské, jako státu škodlivé bylo zakázáno. Následek toho byl rychlé mizení křesťanských obcí, a poněvadž Evropa zmítána byla horečkou veliké Revoluce, vypadl zbylým Evropanům z rukou nůž, jímž měla býti čínská ustřice otevřena a tato se dokona a na dlouho uzavřela.

Později vysílány ku dvoru pekingskému poslové z Anglie a Hollandska, ale tu hleděno na ně, jako se hledívá na barbarské vasaly, přicházející holdovati velikému sverenu. Nemysleme si však, že Kien-lung byl z panovníků užívajících jen v malém, — tak ve hněvu ku Evropanům, — velikých prostředků. Nikoliv. Jesuité líčí ho jako vládce vynikajících schopností a vzácného vzdělání. Vládl prý přísně, ale spravedlivě. Podporoval nadšeně literaturu a sám byl šťastným spisovatelem a básníkem.

Od r. 1821.—46. vládl slabý sice, ale míru přející panovník Tao-kuang. Za vlády jeho šířil se obchod anglický často podloudným způsobem z přístavů Maimačinu na severu a Kantonu na jihu. A nejzáhubnějším jevil se dovoz opia*), jehož užívání hrozilo ničiti žlutý lid, jako

*) V Levantě, Egyptě a Vých. Indii nařezávají nezralé makovice, aby z nich prýštěla bílá šťáva mléčná, kteráž ve vzduchu zhnědne a tuhne, potom do tyčinek neb kuliček se hněte a co opium v obchodu rozesílá. Turci a Číňané kouří opojné opium, hubíce takto zdraví těla i ducha.

líh zhubil severoamerické rudochy. Vláda čínská viděla se nucena znova dovoz a obchod s opiem zakázati, avšak marně.

Konečně zemřel otravou opiovou sám nástupce Tao-kuangův. To a vždy troufalejší vystupování Angličanů přimělo kantonského guvernera Lina, že r. 1839. donutil obchodníky anglické k vydání 20.283 beden opia v ceně 3,000.000 lib. sterl., jež pak kázal vrhnouti do řeky. Zároveň zastaveny veškeré obchodní styky až do vyřízení tohoto sporu a dovoz opia zakázán pod trestem smrti.

Záležitost opiová stala se ještě vážnější ediktem, kterým všichni cizinci, bez výjimky, byli z Číny vypovězeni. V Anglii strana bojovná nabádala k vojně a jsouc silnou dosti, strhla veřejné mínění národa na svou mečem válečným obrněnou stranu a válka Anglie s Čínou byla hotovou událostí.

Započato obléháním Kantonu r. 1840. a skončeno teprve po mnohých bojích na moři a souši r. 1842., když se Angličané chystali vzíti obléhaný Nan-king. Mír podepsán teprve r. 1843. a byl pro vlastimilovné Číňany tím bolestnější a ponižující, čím válka jejich byla spravedlivější. Bránili se moru opiovému, který seslán byl na Čínu s nebe vyšší kultury národu západních, avšak dobrá věc Číňanů poražena; zvítězilo bezpráví panstvílačnosti anglické nad právem žlutých lidí, kteří brání svoje, pravíce: »Chceme zůstati Číňany«.

Velmi trefně charakterisuje úklady ciziny známý Li-Hung-Čang. Praví: „Západ považuje říši středu za paštiku, z níž co chvíle ta neb ona velmoc kus po kuse

ukrajuje. Sever zabírají Rusové, střed ohlodávají Angličané a Němci, zbytek jižní stravují Francouzi — všechno všem — jen Číňanům nic. Kdo zazlívati může Číňanům, že nemilují těch, kteří je denně olupují a kladouce jim nůž na hrdlo, diktují jim ve svůj prospěch nejhanebnější a nejsobečtější podmínky míru. Číňan nemůže míti důvěry k těm, kteří hned na počátku známosti představili se hroznou vraždou na ostrově Luzonu, kde pod týmiž hesly západní lžikultury, kteréž do dnes slýcháváme, ubito 20.000 příslušníků žlutého národa, na kterýž čin žlutý muž nepohlížel jako na vzkaz lidumilů, nýbrž správně, jako na dílo „bílých ďáblů“. Avšak pět set millionů žlutých lidí nezmizí, jako oněch 20.000 mučedníků. Mohou býti poraženi, ale přemoženi a podrobeni nebudou nikdy. Vnitřní síla žlutého plemene je tak mohutná, že stráví a zničí vše; na nic budou všechny úklady západu a dětinstvím i jeho železné armády.“

S tímto klidem vyčkávavé filosofie, který obsažen ve slovech Li-Hung-Čangových podrobila se Čína míru Nan-kingskému. Anglii odstoupen ostrov Hong-kong a otevřeny anglickému obchodu přístavy: Kanton, A-moy, Fu-čeu, Ning-po a Šang-hai. Mimo to zaplatila Čína 21 mill. dollarů, z čehož 6 mill. připadlo obchodníkům, jimž na počátku války zničeny zásoby opia.

O rok později dostalo se Spoj. Státům severoamerickým týchž obchodních výhod jako Anglii a zároveň Francie mimo smlouvu obchodní dosáhla ochranného práva nad křesťanskou obcí v Číně. Avšak smlouva tato vyvolala velikou nevoli v obyvatelstvu říše nebeské, tak

že vláda čínská otálela s uveřejněním smlouvy té, čímž na jedné straně stížnosti Francouzů se množily a na druhé nespokojenost a nedůvěra lidu čínského ku vlastní vládě vyrážela i v takové výstřelky vášnivosti, jako bylo zavraždění portugalského guvernera v Makau.

Jakoby k zaostření krise, zemřel v ty doby císař Tao-kuang a nastoupil jeho syn Hien-fung. Panovník tento těžce nesl rozpínavost cizinců a zvláště Angličanů. Byl právě na tom, řadou přísných nařízení ochrániti břehy Žlutého moře před přílivem vln západu, když tu, — snad vyvolána těmi, jimž v přední řadě šlo o kůži, — vznikla krvavá *revoluce taipingská*. Příčinou revoluce té byl muž jménem Hung-siu-tsuen, který byv původně hlavou politické sekty zvané Šang-ti-hoci (tajná společnost boží) stal se vůdcem celého hnutí. Pocházel z provincie Kuang-tungu a dělal učitele i kočujícího věštce, avšak chtě dosáhnouti placenějšího postavení, podrobil se zkouškám státním, při kterých propadl. Neúspěch ten odstonal těžkou nemocí, ale tu prý měl vidění, kterak povznesen byl do nebes a určen tam k nejvyšší důstojnojsti. Když ozdravěl, poučen byl missionářem Gützlaffem o křesťanství, což mělo za následek, že Hung-siu-tsuen jal se hlásati zvláštní nauku o ctění pravého, neviditelného boha, Šang-ti, a sebe prohlásil za mladšího bratra Kristova a druhorozeného syna božího, jemuž jest panovati nade vším pod sluncem. Odstraňoval sochy bůžků a pod přísnými tresty zapověděl užívání opia a lihových nápojů. Vyskytlo se tehdy velmi mnoho přívrženců původní čínské dynastie Mingů a když prorok

taipingský padl těmto do noty tím, že rušil madžuské obyčeje, odstraňoval kroje a copy, připomínající vládu Mandžuů a zaváděl vše po starém způsobu čínském, tu došel uznání od tisíců odpůrců dynastie Tsingů, čímž vystoupení jeho nabylo významu dějinného. Tak se měly věci r. 1848, kdy nařízeno místokrálům povstáním zažehnutých provincií, aby vzpouru vojensky potlačili.

Avšak ještě roku 1851 nepodařilo se guvernerům odboj položiti, ba povstalci, kteří se nazývali *tai-ping*, t. j. veliký mír, dobývali úspěch za úspěchem. Zmocnili se zajisté v době té mnohých měst a opanovali celý jižní břeh Jang-tse-kiangu.

Z jara r. 1853 dobyl Hung-siu-tsuen Nan-kingu, druhého to hlav. města čínského, a způsobil v městě ukrutné krveprolití, dav povražditi do 20.000 lidí původu mandžuského; město Nan-king přezděl na Tien-king a zvolil jej sídelním městem. Na místo Tien-te (nebeská ctnost), jak až doposud si dal říkati, nazval se Tien-wang (božský král) a dynastii svou nazval Tai-ping-čao, t. j. dynastie velkého míru.

Téhož roku vypraveno vojsko na dobytí Pe-kingu, avšak trpíc nedostatkem kázně a jednotného vedení, poraženo bylo v několika bitvách a couvlo k Nankingu. V největší nouzi ukázal se Tien-wang neschopným býti moudrým vladařem a spolu vítězným, prohlédavým vojevůdcem. Město za městem upadalo do rukou císařských a taipingové poznenáhla ztráceli důvěru v nebeský původ Tien-vanga, krále nebes. Dovršení úplné

zkázy zabránila však válka, která vzešla r. 1857 mezi Čínou z jedné a Anglií a Francií z druhé strany.

Příčinou byly staré rány a ještě starší jed, kterým Evropané rány na čínském těle dosud nezhojené stále jitřili. Pod ochranou anglickou a portugalskou provozován v Hong-kongu a Makau nejnestoudnější obchod podloudný. Guverner kantonský marně se dovolával zakročení evropských úředníků. A tu, když sáhl ku svépomoci, a zajal čínskou loď, jež podloudně pod vlajkou anglickou přistála u Kantonu, viděli v tom Angličané urážku a jali se bombardovati Kanton, zničivše i čínské lodě v přístavu.

To byl počátek tříleté války, průběhem kteréž vzat Angličany a Francouzy Kanton, dobyto tvrze Taku při ústí Pei-ha, obsazen Tjencin a zaměřeno na Peking. Tu císař Hien-fung jal se smlouvati o mír. Evropané kladli za podmínky míru zapravení válečných útrat, upravení celních sazeb, připuštění svobodného obchodu, zastoupení diplomalické u dvora císařského v Pekingu a zrušení názvu „J", t. j. barbaři, jímž Evropanům přezdíváno.

Vyjednávání však velmi se vleklo a když na anglického vyslance z tvrze Taku stříleno bylo a admiral Hope, který si chtěl mocí cestu kol tvrzí takuských vynutiti, krvavě odražen byl, považováno to za obnovení nepřátelství. Silné loďstvo spojenců připlulo do zálivu Pečilského a 20.000 mužů vedených Angličanem Grantem a Francouzem Cousin-Montobanem postupovalo na Tjencin, který po vítězné bitvě obsazen. Až na 30 km.

před brány Pekingu postoupili spojenci, když počalo nové vyjednávání. Avšak jedva že se ocítili evropští plnomocníci v táboře Číňanů, byli zajati a dva z nich Angličan Brabanzon a Francouz abbé de Luc sťati, ostatní dva Parkes a Norman odvlečeni do zajetí.

Vojsko evropské sevřeno velikou přesilou, avšak přes to podařilo se Cousin-Montobanovi Číňany u Šangkia-vangu a Pa-li-kaa poraziti a zmocniti se letního paláce císařského, který byl zpustošen. Císař prchal z Pekingu a Parkes a Norman puštěni na svobodu, jíž se však dlouho netěšili, neboť zemřeli záhy následkem týrání, jehož jim bylo po čas vězení zakoušeti.

Konečně obsazen Peking a smluven r. 1860 mír na podmínkách známých. Čína zaplatila 16 mill. taelů válečné náhrady a 4 mill. franků rodinám povražděných a otevřela cizině dalších 14 přístavů. Následujícího roku zřízeno při dvoře pekingském vyslanectvo anglické, francouzské a ruské.

Pokoření tohoto císař Hien-fung dlouho nepřežil; zemřel téhož roku, kdy vyslanci barbarů vešli do Pekingu. Ale podle francouzského: „Král jest mrtev, ať žije král!« nastoupil dle jména nedospělý syn jeho Tung-či, na místě jehož vládl princ Kung, strýc císařův, a mnohem více ještě dvě císařovny: Tsi-hsi, nevlastní matka a Tsu-hsu, vlastní matka císařova.

V době té upozornili taipingové vládnoucí kruhy na sebe tím, že porazili císařské, obléhající Nanking, a dobyli poznov několika měst. Tu rozhodnuto v Pekingu stůj co stůj obnoviti pořádek v říši, ale poněvadž válečné u-

mění samotných Číňanů na úkol ten nestačilo, požádal princ Kung o přispění Anglii a Francii. Státové tito ochotně vyhověli. Armáda čínská v krátké době po evropsku vycepována a vedena do pole. Od té chvíle stíhaly nehody a porážky voje povstalců; přes to však držely se ještě půl třetího roku nežli nadešel osudný den 18. července 1864., kdy dobyto i Nan-kingu a nebeský král, Tien-vang, jako kdys Sardanapal v kouřícím Ninive, zoufaje, skončil samovraždou. Tím spečetěn netoliko osud samozvané dynastie »velkého míru«, ale i osud povstání vůbec. Vůdcové povstalců zanikli na popravištích neb v žalářích aneb přešli přes hranice i s mužstvem svým a jmenovitě Francouzům pod názvem »černých vlajek« působili mnohé nesnáze.

V lidu čínském pak až k bodu varu kypěla stará nenávist k cizincům, rozpalována jmenovitě posledními jich diplomatickými úspěchy, jež lid správně nazýval dílem úkladů. Tu a tam nenávist vyvřela, tak na př. r. 1870. dne 21. června, kdy v Tjencinu zavražděn francouzský konsul Fontamer, P. Chevrier z řehole Lazaristů a deset sester Fracouzek, které se hlavně zabývaly ošetřováním nemocných a péčí o sirotky. Podezřívány byly Číňany, že kradou těmto dítky a provozují s nimi kouzla. Nakažlivá nemoc, která v nemocnici sester vypukla, podporovala pověrčivost lidu.

Čínské úřady tehdy ještě zabránily dalšímu rozšíření odboje proti cizincům a zastrašily lid popravením 20 provinilců a odsouzením několika mandarinů do vyhnanství, avšak stíhati vysoce stojící původce revolučního hnutí vláda nikterak ochotna nebyla.

Tehdy se Francie spokojila záplatou 250.000 taelů poškozeným, avšak brzy vznikly zápletky rázu hlubšího, jež roztíti mínil gallický meč válečný.

Roku 1882 usadili se Francouzi v Tong-kingu, nad nímž svrchovanost, jakož i nad Annamem náležela Číně. Z Tong-kingu zaletěl galický kohout až do Ha-noi a rozhlížel se odtud vítězně jako po svém panství. To bylo téhož roku, kdy žlutý lid uražen a roztrpčen byl bolestnými zprávami z Unie severoamerické, kdy v San Francisku a na celém pobřeží kalifornském na čínské dělníky uspořádán pravý hon, jako na nejškodlivější zvěř. Zprávy o hromadných vraždách čínských »kuli« zaplavovaly svět a očekáváno, že vláda americká vzchopí se k činu, který by mezinárodnímu právu o pohostinství byl světlým příkladem.

Avšak jakého sklamání dožil se svět, a jakou bolestnou urážku snésti musela Čína, když potvrzeno, že parlament Spojených Států usnesl se na zákonu, kterým Amerika Čiňanům zakázána. V odvěť hřímal od zálivu Pečilského jeden hlas: vypověď všech příslušníků amerických, a nenávisť ke všemu cizímu vyhoupla se opět do sedla obludného minotaura.

Ovšem, že Spojené Obce, vidouce účinek svého usnešení, ujistily vládu čínskou, že zákon ten vlastně provozován nebude, že vydán byl jen na utišení veřejného mínění v Americe, avšak křivda již se stala a ran nezasloužených ani žlutý muž nezapomíná. V době tak pohnuté šířili Francouzi panství své na sever, zakrojujíce do paštiky čínské hlubokým řezem. Vznikla válka. Francouzský

admiral Courbet zničil loďstvo čínské u Fu-čeu a zabránil křižáky svými dovozu rýže do sev. krájů Číny. Konec konců smířili se nepřátelé mírem v Tjencinu r. 1895 a to tak, že Čína přiřkla Francii Tong-king a svrchovanost nad Annamem, kdežto Francie zřekla se válečné náhrady.

Opětně tedy uškubnut kus se živého těla churavícího žlutého obra a opět tvořily se spolky revoluční proti cizincům, jako na př. spolek zvaný Ko-lao, z jehož popudu vražděni cizinci v přístavech jang-tse-kiangských. A všechny tyto pokusy setřásti jho cizinské končily stejně: Vláda vždy shledala, že síla těch bouří není ještě tak velikou, aby mohla převzíti úlohu Peruna a říditi její blesky. Proto omlouvala se vždy trpce neupřímným: já nic, já muzikant, a v pokusech se pokračovalo.

Po 14 letech oznamovaly úřední noviny pekingské, že císař je hostem nebes, a že nastupuje na trůn jiné císařské dítě, na místě něhož jmenované dvě ženy Hienfunga měly vlásti dále. Vlastně vládla chytrá Tsu-hsu, neboť Tsi-hsi zemřela a bývalá kráska mongolská přijala jméno zemřelé císařovny-vdovy.

Když 14letý Kvang-si ujal se vlády, jal se k radě učitele svého Kang-yu-veje dělati v říši pořádek. S čínským copem, který museli mandarini shoditi, svržen měl býti všechen nastávající mandžursko-čínský řád, tak že se zdálo, jakoby tentokrát počínala na rozdíl od dřívějších hnutí revoluce s hora.

Do reformační činnosti Kvang-siho udeřil blesk války s Japonci r. 1894—5. a Číňané podlehli. Kvang-si pomýšlel na odvetu a proto reformoval dále, chtě od-

straniti všechny nedostatky zvláště ve vojenství, kteréž byly příčinou posledního zmaru válečného.

Avšak mocná žena, císařovna-vdova, nepřála reformační horečce čínského Petra. Císaři bylo se náhle roztonati a ediktem k národu oznámiti, že poprosil císařovnu, aby se ujala na místě něho vlády. A Tsi-hsi škrtnutím péra uvedla všechno do starých kolejí, ovšem až na ty ustříhané mandarinské copánky. —

Pěsť o 150,000.000 prstů.

V nešťastné válce s Japonskem ukázala se Čína tak málomocnou, že bohatství její přímo lákalo kde koho ku loupeži. Má tohohle padlého boháče obrati ten — oberu jej sám. A obíral kde kdo.

Rusko za sprostředkování míru a půjčky, vyžádalo si domovské právo v Mandžursku a z klenotnice přístavů vzalo na památku 2 aquamariny: Port Arthur a Talienvan.

Německo pak, které po úspěších z let 1866 a 1870 nejlépe dovede oceniti pořekadlo: peníze že světem vládnou, sáhlo po Šang-tungu, pokladnici zlata a zálivu kiao-čauské, jako klíči k ní.

Toť se ví, že ne příliš skromná Anglie nezůstala zpět. Zalíbilo se jí v údolíčku, krále řek, velikána Jang-tse-kiangu a po příkladu Rusů sáhla bez upejpání také po aquamarinu, Vei-hai-vei, při zálivu Pečilském.

Republika Francouzská dala si vystaviti úpis na 3 nejjižnější provincie a pro jistotu najala v zástavu zátoku kvang-ceu-vanskou.

Japonsko také ztížilo jednu Formose blízskou provincii právem zástavním, a tak kde kdo obíral poraženého olbříma. Mimo to svázali jej na rukou i nohou

různými koncessemi železničními a báňskými ku dřívějším obchodním a hospodářským, a celou tu síť provazů diplomaticky nejuměleji zauzlili.

Tak podobna byla Čína starozákonnému reku Samsonu vydanému Filištínským na milost a nemilost. Avšak Samson procítl k vědomí síly a zpřetrhav pouta, stanul hrozný před tváří svých trýznitelů.

Celý měsíc květen r. 1900. docházely do Evropy zprávy z Číny, kteréž z počátku nenadpisovány, za nedlouho však tvořily již zvláštní novinářskou rubriku s nadpisem nesmělým „Nepokoje v Číně“, později rubrika se natáhla a nadepsána „Odboj proti cizincům v Číně“, ještě později shledány v novinách tučně vytištěné zprávy z vlasti porcelánu a hedbáví, nesoucí tytul „Boje v Číně“, aneb „Revoluce v Číně“.

Vyslanci na dvoře pekingském upozorňovali po vzájemných poradách na zlověstné, těžké mraky na „žlutém východu“. A v houstnoucích a stupňovaných depeších vždy hojně již přicházelo slovo *„boxeři“*. Slovo se měřilo dle zvuku a čtoucím na mysli tanul známý druh anglického sportu, mající v následcích jen boule, modřiny a něco rozbitých nosů. Jaké pak nebezpečí! Škemrajícím vyslancům pošle se ku ochraně něco vojáků, na vládu čínskou se dupne a ta již učiní „zábavám boxerů“ žádoucí konec.

Avšak státní rada čínská — tsung-li-yamen — nechtěla slyšeti o vstupu evropského vojska do svatého města, až po tuhých táhanicích přivolila, aby nejvýš do Pekingu vstoupilo 1200 cizích vojáků.

Zatím boxerské hnutí se šířilo a zabíralo celý simojský kraj. Ze všech stran oznamováno, že táhnou tisíce boxerů ku Tjencinu, aby obklíčili generala Niše. Diplomatický sbor v Pekingu žádá za audienci u císaře a císařovny. Americký vyslanec Conger a francouzský Pichon hrozí čínské vládě, přijdou-li o život američtí neb francouzští občané.

Avšak ku podivu, násilnosti boxerů se na všech stranách zvětšují a přes to Reuterova kancelář a Berl. Tageblatt oznamují ze dne 8. až 11. června, že císařským ediktem vyslovuje se boxerům pochvala a kárá se jednání čínského vojska, jež boxery napadlo a usmrtilo. Tedy boxeři pod milostivou ochranou vlády čínské!

Zprávy ty a podobné byly přece jen více nežli dostatečné, aby na jméno čínských boxerů vzalo se také jiné, čínštější měřítko.

Podle všeho nebyli to řemeslně loupeživí rváči, když sama vláda se nerozpakovala říci své suverenní: „Schvaluji“. Ocitla se tím sama v táboře těch, do nichž stýskáno ostatním světem. Věc se tím ohromně proměnila, neboť cizinci ocítli se pojednou odkázáni sami na sebe a čelem proti veškeré Číně.

Toť se ví, že čínští diplomaté snažili se vyvrátiti jakékoli účastenství na hnutí „Ihočuanů“, pěstě vlasti a míru, čili po anglicku boxerů, ale bratření vojska s boxery bylo mnohonásobně již prokázáno. Čínská diplomacie, vidno, snažila se dobu příprav jen prodloužiti, aby rána velké pěsti byla co nejvydatnější.

Sotva že zavřely se brány Pekingu, za posledními

evropskými vojáky, již následovaly útoky na cizince v samém hlavním městě a letní sídlo britského vyslance za hradbami bylo vypáleno a pobořeno.

A tu na tajný rozkaz své vlády, která jako vždy první chtěla těžiti, vytrhl anglický admiral Seymur z Tjencinu s 2000 muži k Pekingu. Od 10. do 13. června urazil 78 km. a zbývalo mu překonati ještě 22 km., aby se byl ocítil před branami „Severního dvoru“ či Pekingu. Stanul v Lang-fangu, ale dále to nešlo. Nejen že dráha v místech těch byla pobourána, ale ocelovou patou postavilo se tu odvážnému admirálu vojsko čínské do cesty. A tu nezbylo Angličanům jiného, nežli dáti se na rychlý postup, neměli-li býti zaskočeni a zničeni. Veliká pěsť s vojskem čínským prvně přinutila nepřítele, aby prchal tam, odkud byl vyšel — k Tjencinu a tisíce prstů jejich svíraly se, aby umačkaly tento předvoj cizinců dříve, nežli se mu podaří spasiti se v Tjencinu aneb v dostřelu obrněnců, kotvících před tvrzemi Taku.

Velitelé těchto obrněnců zvěděli, že k Tjencinu a Taku stahuje se vojsko čínské, jakož i to, že velitel pobřežních tvrzí čínských, jichž je pět, dal ústí řeky Pejha torpedy uzavříti.

Vědělo se, kolik udeřilo a posláno veliteli čínskému vyzvání, aby do 17. června do 2 hodin odpoledne tvrze takuské vyklidil. Týž ale ještě 16. večer vzkázal, že bez boje tak neučiní a v 1 hodinu s půlnoci na 17. dal s hradeb z těžkých děl na lodě cizinců stříleti.

Anglická korveta Algerin a německý dělový člun

Iltis účinkem dobře mířených střel zle pošramoceny a ruský člun Giljak vyhozen střelou do povětří.

Přes to však umlčena po 7 hodinném boji děla na hradbách a z lodi vysazeno mužstvo, kteréž po urputném zápasu zmocnilo se pobořených tvrzí.

První starostí spojenců bylo nyní přispěti ohrožené posádce v Tjencinu, kterýž úkol po několika denním namáhání skvěle provedl ruský sbor vedený generalem Stesslem.

Zatím došly zprávy o zoufalém postavení Seymurově. Týž po 13 denním zápasu sevřen konečně blíže Tjencinu a nebýti vojska ruského pod Stesslem, kteréž dne 26. června probilo se k němu a cestu mu uvolnilo, byl by nepochybně nalézl tu svoje Thermopyly.

Vojska spojenecká stáhla se nyní k Tjencinu, za nimiž tiskly se také voje čínské a tu bojováno do 14. července téměř denně. Ztráty spojenců šly do set a u Číňanů nebyly zajisté menší.

Teprve 14. července došlo k rozhodnému útoku na čínskou část velikého města, majícího do 1 mill. obyvatel, a tu hlavně silou Rusů a Japonců město vzato.

Rána veliké pěsti odražena, ale na jak dlouho, povážíme-li, že obrovské toto sdružení vlastenců čínských počítá dle některých zpráv do 30 mill. hlav, a že v čele hnutí toho je sám otec nastávajícího císaře, princ Tuan, a snad i císařovna-vdova sama. Propustí těchto 150 mill. prstů jediného cizince do Pekingu ku osvobození vyslanců? —

Pravé čínské kokony.

Slovo »čínské« znamená v ústech lidu něco nepovědomého, podivného a řekne-li kdo: mluví jako Číňan, míní se tím, že mluví jako nepříčetný, pomateně, směšně.

A řeč čínská je vskutku podivnou, ač po stránce mluvnické jest jednou z nejjednodušších řečí světa. Kdežto jazyk náš (a ostatní jazyky indoevropské a chamitosemitské) tvoří různé slovné pojmy dílem změnou kořenů (n*e*su, n*o*sím), dílem příponami kmenotvornými (pís*men*, pís-*je* = píše), skloňovacími (píše-*me*, píše-*te*) a slove proto ohýbací, vytváří jazyk čínský potřebné pojmy slovní skládáním neb přízvukem neb jinými prostředky. Nazýván je jazykem jednoslabičným neb samoticím neboť veškeré kmeny jsou jednoslabičné a nepodléhají žádným změnám jako na př. naše n*e*su, n*o*sím.

Slovo *fú* znamená naše *otec*; *ši* jest naše *dům*; složíme-li obě slova ve *fú-ši* znamená to *otcův dům*.

Jak přízvuk mění význam slova, poznejmež z této ukázky: Kmen *čin* podle svého vyslovení znamená krásný, proklínání, všichni, pána, kuchyni a holuba. *Čin čin* může tedy býti podle vyslovení: krásný holub, krásný pán, krásná kuchyně, nebo všichni holubi, všichni páni, všechny kuchyně atd.

A touto podivnou, jednoduchou, ale podle okolností obtížnou řečí — ukládá učeným 30.000 pojmů a tolikež značek ku vštípení do paměti, kdežto prostému kuli stačí zásoba nad pomyšlení skrovná — mluví nejvíc lidí na světě; mimo Čínu i Koreané, Annamci a z části Japonci.

Obyvatelstvo čínské není jednolité, není jednoho plemene, nemá stejných zvyků a obyčejů a nemá v podstatě stejné, jednotné civilisace. Číňané obývají jih nynějšího svého státu. Není dosud prokázáno, zda do nynější své vlasti přišli ze severozápadu, či jsou-li od nepaměti domorodci. Zdá se, že jsou kmenem domorodým, ode dávna kmeny jiného plemene obklopeným.

Většina kmenů zvolna přijímala druhdy mohutnou kulturu čínskou a splývala s lidem čínským. Kmen po kmeni se tak odnárodňoval, a proces ten dosud není ukončen. Číňané duchovně i fysicky ovládly celý ohromný stát, tak že dnes i s Mandžuy, s kmenem mocným a hýčkaným, který přes všechno pozbyl mnoho ze svých rodových zvláštností a splynul konečně s Číňany, počítají na 400 mill. duší.

Nedivno tudíž, že rok co rok hledá na tisíce Číňanů živobytí za hranicemi své zbožňované vlasti. A proud ten vystěhovalecký není socialním zjevem ze včerejška neb z dneška; trvá již po staletí.

V století 17. zalidnili Číňané Formosu, putovali na pravý břeh Gangu do Indie, vešli na ostrovy Sundajské i do Japonska. Ba ani Tichý Ocean jim nepřekážel, aby se nebyli odvážili přes něj za chlebem, ba co díme za

hrstí rýže. Do set tisíc bydlí jich dnes v Kalifornii, Peruansku a středoamerických republikách.

Nejčínštějším městem na březích »Unie« jest San-Francisko a přijdeš-li do čínské čtvrti toho města zlatokopů, je ti nejinak, než jakobysi se procházel částí Pekingu neb Šanchaje; ovšem tou nejchudší částí města čínského, kde chudý kuli nachází odpočinku po celodenní umorné práci v příbytcích brlohům podobných.

Cestovatel, který zbloudil do těchto kloak nečistoty a bídy vypravuje věci přímo neuvěřitelné. Příbytky jsou kumbály jámam podobné bez světla a vzduchu, těsné a úzké jako podzemní stoky. Pojí se k sobě v labyrint kobek, jako cely kriminálu a věru, úzkost člověka přepadá pomyšlením, jak odtud ven.

V takové kobce, kde by nanejvýše mohli bydleti 2—3 lidé, bydlívá obyčejně 15—20 osob, mužů, žen, starců a dětí, nemocných a zdravých. Puch jest tu strašlivý; všechno líhá na jedné hromadě. »Viděl jsem« praví cestovatel »osoby malomocenstvím nakažené, s obličejem plným trudu, s ústy hnisajícími, jak z jedné a téže misy braly s ostatními, aniž těmto v chuti to překáželo«.

Že úmrtnost v čínské čtvrti za takových okolností jest ohromná, kdo by se tomu divil; vláda na všechno to přihlíží tupě; jedná se tu jen o Číňany.

Každé tři neděle odjíždí ze San Franciska loď ku břehům Žlutého moře aby tu vyhodila příšerný náklad svůj: rakve s mrtvolami, jimiž jest podpalubí plné. Číňan v cizině schrání na rakev a pak na převezení neboť pochovánu býti v jiné zemi, nežli oné na březích Jang-tse-

kiangu znamená nevejíti do nirvanu Budhova, neb nebe Konfuceovu. Ovšem velmi mnozí všechno přebydou a ač při výdělku polovičním, nežli dělník americký, přece ještě nastřádají si tolik, že odjíždějí, aby si ve vlasti své koupily domeček s kusem zahrady a tu ve středu četné rodiny blaženi žili poslední chvíle svého života.

Ač Čína náleží k zemím velice bohatým, užitečnými plodinami vrchovatě požehnaným a nad to klimaticky velice výhodně položeným s širokým pásem světového moře a s nadbytkem výborných přístavů, přece, ač podmínky pro rozvoj zemědělský, průmyslový a obchodní, jako ne hned jinde jsou převýhodně dány, vyskytuje se v zemi té hlad i mor přímo neuvěřitelně řádící. Mor z hladu vrací se spravidelností přírodního zákona a hubí statisíce životů. Příčinou této metly národa jest sucho neb povodeň a — shnilá správa státní s mandariny v čele. Obyvatelé poříčí Hoang-ha na př. opětně hrozně byli potrestáni za trestuhodnou lhostejnost mandarinů, nedavších opraviti hráze obrovské té řeky.

Nastane-li hlad, vlekou se celé houfy vyhublých, hladem až k nepříčetnosti zmořených žebráků ulicemi měst i po cestách venkovských. Klesají cestou a umírají v poli. Venkované mrtvol nezahrabávají z obavy před nákazou a místy i z pověry, a tím se potom mor s ohromnou rychlostí šíří.

Nouze je také příčinou jiného hrozného zjevu, že lidé beztrestně vraždí novorozené dítky, aby nebyly břemenem chudých, bídně žijících rodin. Přes to obyvatelstva stále přibývá, což připočísti dlužno na vrub mnohoženství.

Nemá-li Číňan dítek s jednou ženou, je mu volno vzíti ženu druhou, třetí neb čtvrtou. Zákon neposkytuje ženě pražádné ochrany; vůči ženě, jakoby práva nebylo. Proto je společenské postavení ženy čínské politování hodné. Muž je vším, žena na veřejnost ničím. Něžný, čínský pan choť může ženu pronajmouti, prodati a když se jí nemůže jinak zbaviti, třeba ji i zahubiti, aniž by pro to s úřady měl opletání.

A k tomu ke všemu pokládá se za dobrý mrav, zemře-li žena po smrti mužově sebevraždou. Proto jest v Číně tak mnoho sebevražd ženských.

Přes všechno to jsou však Číňanky v pojímání svého postavení náhledů dojemně volných. Ku vyjádření jistého lékaře, že by evropská žena nepřipustila ještě jednu neb dvě spoludružky, odpověděla vznešená Číňanka s podivením:

„Jistě by se zdráhala svoliti? — To je žertovné, není-liž?!“ To pravila ku ostatním ženám muže svého a celá komnata se hlasitě rozesmála.

O obleku Evropanů pravila táž dáma: „Abych pravdu řekla, oblek váš příliš krásný není. Vy mužští jste příliš upjati a sevřeni, a jak jsem právě před několika dny oknem zahlédla, vaše ženy jsou jako pískové hodiny, uprostřed sevřené a zúžené, tak že jsem se až podivila, jak ta ubohá stvoření jsou s to jísti.“

Ženy čínské jsou malé a hezounké i při své chorobně bělavé pleti a jako všechny ženy světa i ony jsou ješitnými dosti ve snaze se líbiti. Všechen oblek jejich, dlouhý zřásněný kabátec hedvábný neb bavlněný, barvy

zelené neb růžové, prosycen jest zápachem pižma, jímž voní i tuhý, lesklý vlas jejich, sebraný u vdaných vkusně v drdol, propíšený křížem dvěma jehlicemi. U svobodných dívek splývají vlasy volně na ramena.

Známý jest zvyk znetvořování nohou, t. j. krácení chodidla na míru 7·5 cm. délky u dospělé ženy, takže noha taková koňskému kopytu není nepodobná. Vyskytuje se ale dosti pracujících žen s normálně vyvinutými chodidly.

O marnivosti žen říše nebeské svědčí ta okolnost, že drobná zrcadélka nosí s sebou na hedvábné šňůrce, aby každou chvíli v ně pohleděti mohly. Muž čínský jest zpravidla slabší Evropana, ale náchylný ku tloustnutí. Tlusté tělo, dlouhé nehty a malé nohy považují se za známky statnosti mužské. Kuřáci opia jsou hubení, tváří vpadlých.

Holohlavost u mužů i žen jest častá, zaviněná denním natíráním tuky. Jinak se hlava holí až na chochol na temeni, který se splítá v cop. Aby cop nebyl příliš tenký, splétají ho černým, v době smutku bílým hedbávím. Zemře-li císař, proplítá se cop hedbávím modrým.

Číňan odívá se košilí hedbávnou, bavlněnou nebo lněnou, širokými spodky z téže látky, a bohatý navléká na sebe kaftanovitý kabát, chudý krátkou kazajku. Tělo sevřeno jest pásem, z něhož visí u bohatých vějíř v pouzdru a měšec s tabákem. Hlavu pokrývají v létě kloboukem trychtýřovitým ze slámy rýžové neb bambusu, v zimě čapkou sametovou s okolkem vyhrnutým.

Číňan obouvá boty neb střevíce hedbávné neb nankynové s tlustými lepenkovými podešvy. Nejlepší ze všeho jest, že Číňané neznají bolestné rozkoše mody. Kdo jest v zemi té šťastnější: manželé a otcové rodin aneb krejčí a švadleny? — S těmito posledními mají literáti v Číně něco společného. Je to náprstek, vlastně deset náprstků, které literát navléká na důkaz, že pracuje jinou částí těla nežli rukami. Zdobí-li literát takto své prsty, zdobí vdané paní prsty své tím, že si černí nehty a mimo to i zuby. Tím se rozeznávají vdané snadno od svobodných, vdov neb rozvedených.

Číňan staví příbytky své nejraději uprostřed zahrady s vyhlídkou k jihu. I nejmenší dochem neb bambusem krytý domek musí míti zahrádku. Tu žije uprostřed své rodiny, spokojuje se denně rýží, čajem, zeleninou, ovocem a kusem vepřového ve dny sváteční, každého 1. a 15. v měsíci. Mimo to pochutnává si chudý i bohatý na tabáku. Kouří muži, ženy i děti a význam tohoto mandžuského zvyku vyznačen jest i v pořekadle: „Již nekouří“ tolik, co naše „umřel“. Šňupají lidé, zabývající se vážnou prací duševní, ovšem že šňupají i jiní z důvodů jiných, neb i bez důvodů. Tedy rýže, čaj a tabák můžeme říci, že skládají živel kuchyňského blahobytu prostého Číňana. Čaj před jídlem, jako u Francouze apéritéf, čaj po jídle, na místě burgundského s markou Chablis neb Montrachet, rýže střed a jádro všeho. Z rýže připravují chléb, cukr, víno i marnivosti květu lístky nejprchavější — ličidlo unulým tvářím paní a dívek čínských.

Kdo by však soudil, že kuchařství čínské dle svrchu uvedeného klíče jest zcela jednoduché, jako u národu nomádských, byl by u velikém klamu. Nechť zví, že Číňané pochlubiti se mohou slavnými kuchaři důležitosti dějinné a že na př. Leu-ma-kiho příruční kniha kuchařská má jen — 320 svazků. Možno tvrditi, že v říši středu považuje se kuchařství za vědu, jež v ničem neustoupí filosofii Meng-tsi neb Ču-hiho.

Obyvatelstvo je v Číně jako téměř všude na východě roztříděno v kasty podle stavu a původu. Nejpřednější místo zaujímají mandarini, totiž úředníci státní, vojenští a učenci, potom následují rolníci, řemeslníci a kupci. Na nejnižší příčce tohoto společenského žebříku je — *kuli.* Tohoto pariu pokládají za soumara, za domácí zvíře, na něž lze vše naložiti, vůči němuž lze si vše dovoliti. V teplých krajinách nemá kuli kromě úzkého obvazku kolem kyčlí žádného oděvu.

Jednotlivé kasty dělí nezměřitelné společenské intervaly, ale v jednom neznají Číňané rozdílu: v náruživém zamilování hazardních her a v opájení se.

V kastě kupců je měřítkem společenského postavení způsob a velikost obchodu. Bohatý obchodník s čajem pokládán je za kastovně vyvýšeného nad kupce pouličního, jehož obydlí je spíše jarmareční boudě nežli stálému bytu podobno.

Nepěkným rysem čínské povahy je prolhanost a podskočnost; proto také odběratelé nejednají s kupci mnohem líp než se zjevnými podvodníky. Krámské nápisy jsou důkazem zlého svědomí obchodníků. Znějíť na př.: »Ať

žlutým nejsem, jest-li že šidím.« — »Pětileté dítě může vlastníka tohoto krámu kolem prstu ovinouti.« »Vážím lépe, než by si sám kdo navážil, měřím líp než matka komu měřívala« a p.

Zajímavá je čínská dražba zboží. Vypravuje Vráz asi následovně: »Přistála loď s nákladem ryb. Ihned se kolem majitele nákladu shrnuli kupci. Přistoupil prvý a pošeptal majiteli do ucha; tento ani brvou nepohnul. Přistoupil druhý, pak třetí a všichni učinili jako prvý. Nastalo šuškání, krátké odmlčení, načež majitel kynul jednomu z kupců. Týž přistoupil a vysázel nabízený obnos. Patrně nabídl ze všech nejvíce. Vše se děje s největším klidem, pravý opak našich dražeb, kde je bezmála tolik hluku, jako v evropských parlamentech.

Čínský obchod jest velmi rozvětvený a čínský čaj, hedbáví, porcelán a lakované zboží je hledáno na světových trzích. Největší spojení v posledním desítiletí má Čína s Velkou Britanií a Německem, přes to však vzájemnost obchodní nedosáhla té výše a všeobecnosti, jaké bychom byli mohli očekávati, znajíce bohatou tuto zemi téměř po 500 roků a vědouce, že v ní žije 400millionový kulturní národ, jenž by již stál za to, aby byl získán trhu světovému.

Považme na př., že professor von Richthofen nalezl v provincii Šensi ložiska uhelná, která kryjí asi 650 kvadrátních mil a obsahují prý 630.000 mill. tůn uhlí. Systematické dolování zde, až jednou stane se skutkem, bude míti netušitelný význam pro veškeren světový obchod a průmysl. Za dnešních dnů v Číně uhlí, které na

místě je téměř zdarma, ve vzdálenosti 50—60 km. následkem nedostatku dopravních prostředků dosahuje ceny tak vysoké, že o významu jeho pro obchod nemůže býti ani řeči. —

A Čína není toliko bohata poklady uhelnými; oplývá také velkým množstvím rud kovových, hojností obilí, ovoce a jiných přírodnin. Co pokladů objeví budoucnost ještě v zemi, jež měří 11.115.650 km^2. a jest tudíž větší než celá Evropa a větší než 200 království Českých, jest otázkou času, jež zůstane tím déle ku veliké škodě světa nezodpovídána, čím déle praktikováno bude na Číně heslo západu: Moc nad právo.

Území čínské dělí se na Vlastní Čínu (říše středu), Mandžusko, Mongolsko, Tibet, Východní Turkestan a Džungarii. K vůli usnadnění zprávy rozvržena jest nyní na 20 provincií (dříve 23), s odpovědnými místokráli čili guvernéry, kteří jménem císaře řídí záležitosti politické, soudní, vojenské a finanční. K vůli zajímavosti budiž sem položen anglický hlas, který státní zřízení čínské ostře posuzuje.

V časopisu Nineteenth Century píše Jindřich Norman o velikém tom sdružení nejrůznorodějších provincií, rozložených po ohromné prostoře, z nichž každá má jiné podnebí, jiné obyvatelstvo, jež mluví velmi odlišným, často zcela jiným jazykem, jež se od sousedů liší plemennými zvláštnostmi, náboženstvím i temperamentem.

Norman ve veliké různorodosti obyvatelstva čínského a nenávisti kmenové vidí příčinu velikého procesu

rozkladného, z něhož evropské a americké státy nyní chtějí těžiti.

Jako jsou na papíře imponující armáda a spravedlnost zákona, tak také centralisace čínského státu, o níž tak mnoho se píše, je jen papírová.

Centralisace a státní jednoty v Číně není. Centralisační úsilí pekingské setkává se s velikým odporem v provinciích. V Tibetu nemají císařské edikty významu. Nedostatkem jednotné vrchní zprávy lze si vyložiti prodejnost vysokých hodnostů i úřednictva.

Čínská byrokracie nemá nad sebou kontrolující vlády a jedná všude na vlastní vrub, ovšem skoro zpravidla i ve svůj prospěch.

Při kmenové nenávisti, při všelikých teritorialních různostech a při špatné, nadobro zkažené správě státní není ani pomyšlení na reformy v oboru vojenství, soudnictví i v odvětvích jiných.

Obžaloba Normanova končí rozsudkem, jenž připomíná Catonova slova o zkáze Karthaga: Ceterum censeo, Karthaginem esse delendam!, musí býti zničena; praví: »Čína, buď jak buď musí se poddati evropskému a americkému vlivu, musí uznati nad sebou moc a sílu spojených cizích zbraní.« Mínění toto srovnáno s náhledy Li-Hung-Čangovými, přímo zaráží. Uvidíme, zda čínský tento vlastenec se mýlí v lidu svém, aneb znalec Jindřich Norman vypráví nám báji o sesouvající se obrovské říši.

Rozpadnouti by se měla říše, jejíž ústavní zřízení dáno 250 roků před Kristem a jež vyvíjelo se po sta-

letí, a až do dnešních časů postačilo samo sobě. Komu nestačí, t. j. právě rozpínavý furor západu.

Zákony čínské zahrnuty jsou ve sbírce Ta-tsing-hvei-tien vydaných dynastií Tsingů. Vrchní řízení státu složeno jest na Čin Či Ču, na První či Velkou radu. Vrchní dozor a zřízení státní správy má Neiko. Velká rada skládá se ze 4 osob: dvou Číňanů a dvou Mandžuů. Jeden Číňan a jeden Mandžur jsou zástupci vysoké školy, dozírající k tomu, aby se nic nestalo skutkem, co by odporovalo tajným knihám Konfuciovým neb platným zákonům.

Správu řídí a na všechny úřady dozírá Nei-ko, t. j. ministerstvo císaři zodpovědné. V čem se činnost ministrů čínských od činnosti ministrů evropských liší, posouzeno budiž z následujícího:

Na př. Li-pu, ministr vnitra, má na starosti všechny mandariny, úředníky občanské, veřejné vyučování a solné doly; Hu-pu, ministr financí stará se o statistiku a knihy pozemkové, spolu s rozdělením daní a přehledem příjmův a vydání; a tak se to má i s ministerstvem císařského domu, Tsung-yen-fu a vojenství, Ping-pu; v něčem napodoben západ, v něčem zůstali svými.

Evropané jmenují vesměs všechny čínské hodnostáře mandariny, následujíce Portugalců, kteří počali užívati toho názvu, jenž původně náležel místním soudcům v Goa. Rozděleni jsou na 18 tříd dle růzností úkolů, ku kterým jsou povoláni. Hodnostář občanský zaujímá v státu a čínské společnosti místo přednější nežli sebe výše postavený voják. Vyplývá to z povahy žlutých lidí, kteří

cení vše podle užitečnosti. A pak je i nejnuznějšímu kuli známo, že úředník musel se velmi mnoho učiti, nežli se něčím stal a že dle Lao-tsiho právě úředníkům svědčí tři největší ctnosti lidské: soucit, šetrnost a pokora, což bychom na vojáku tak marně hledali, jako na ustřici perutě.

Vojákem může se státi i herec neb sluha mandarina, úředníkem však nikoli. A což tvrdé, nemilosrdné zkoušky!

Roku 1894. přihlásilo se v Nankingu ku zkouškám 18.000 kandidátů, z nichž pouze 155 ve zkoušce obstálo. Zajímavým jest také, že úředník politický, soudní neb celní, zkoušeni jsou stejně z věcí, kteréž s příštím povoláním pranic nesouvisí. Tak na př. dostanou z Konfucia rozebírati myšlénku: »Jak veliké bylo umění, kterým Sun a Ju říši udržovali, jakoby pro ně sama nebyla ničím«; aneb z Meng-tsiho: »Všecky věci téhož druhu rovny jsou sobě; jak bychom mohli pochybovati, že člověk ze zákona toho vyňat jest;« atd.

Zkoušku udělají zpravidla ti, kteří mohou vědomosti své skutečně uplatniti, t. j. mají případně větší pohohotovost taelů v sáčku, nežli Lao-tsich, Ču-hich a Mengtsich v hlavě. Pak ale nastane uplácení dluhů všem těm, kteří se k vůli zkouškám zadlužili, ano často mladý úředník bere s sebou celou rodinu, kterou jeho zkoušky uvedly na mizinu a nyní, jak slušno, jest se mu o ni starati. Tu nedivme se, že při skrovném jinak platu nového úředníka nezbývá tomuto, nežli ždímati vše kolem do poslední kapky a mimo to po vzoru svých examinatorů býti přístupen porušení z úplatnosti.

Toť jedno z nejbolavějších míst státní zprávy říše, jejímuž císaři má býti pravidlem to, co Konfucius napsal v knize Šia-King: »Šťastný císař, který může spáti spánkem klidným, proto že má srdce pravé a odpočívá na štěstí svého lidu.«

Jaký má spánek čínský panovník, nevíme, ale že národ čínský šťasten není, kdož by o tom pochyboval. A přec zbudováno vše na veliké morálce Konfucia a sám »syn nebes«, císař, padá před oltářem božského zákonodárce na kolena, dotýkaje se v pokoře devětkrát hlavou země u svaté přísaze, že chce býti vykonavatelem jeho svaté vůle. Zneuznaný národ uznaně velikých filosofů!

Po Konfuciovi následoval Meng-tsi 300 let před Kristem, hlásající vzájemnou lásku, tříděnou sice dle přirozených vztahů lidí k sobě, ale přec jen lásku, tento nejšlechetnější rys lidskosti.

A na naukách těchto filosofů založeno státní náboženství čínské, jehož pravdám výkvět intelligence čínské dosud se koří. Později pronikly do Číny z Indie budhismus, ač i ten doznal pozměnění v duchu čínských mudrců, a pověrami lid omamující šamanismus z krajů mongolsko-tatarských.

Pravý Číňan podléhá vlivu té i oné nauky; zrodí se v náboženství státním, v žití tápá v pověrách šamanismu a umírá jako budhista. »Ustaň v náboženství falešném a vyvyš víru pravou.« Hledá po celý život a umírá, když domnívá se, že nalezl.

S klubkem Ariadniným.

Věru, že dnes za takové Ariadnino klubíčko by dala Evropa hezkých peněz; pak by zbavena byla starosti, kterak do Pekingu. Jen by se pak našel hrdina, podobný Theseovi, a už by to bylo a bez všech armád. A reka takového, jaká výhoda, nalezli tuším před několika málo dny v Německu, jako vůbec všechno veliké »tam« naleznou, v osobě pruského generala Walderseea. Ten na ně; tu zví čínský minotaur!

Hůře je s tím klubíčkem. Kdosi, — ovšem také z Němec — vysvětloval, že se zlaté niti toho zázračného klubka zatím za tu hrst století proměnily v zlaté a stříbrné penízky a těm že jako v Číně rozumějí lépe, než celým předenům evropských nití, jež je jen v hustší a hustší sítě opřádají.

To ovšem nesmí býti měděnné a mosazné plíšky, keš neb cjen zvané, které mají čtyrhranný otvor a navlékají se po 1000 kusech jako fíky v pletence, jimž říkají miny či kueny, to musí býti aspoň taely, platící po 1000 cjenech aneb ještě lépe metráky ryzího stříbra a zlata.

Však oni synové Lao-tsiho nejraději věří jen svým

vážkám, na kterých kusy drahého, dosud neraženého kovu odvažují, přijímajíce neb vyplácejíce větší obnosy.

Či objevený Theseus spoléhá více na stotisícovou armádu? Budiž, my však důvěřujíce se v historickou slávu obzvlášť proslaveného pruského dolaru, vejdeme, či vneseme se v nosítkách à la Valdštýn do „svatého města“ říše Čínské, Pekingu.

Hlavní město čínské jest utvořeno ze tří měst, jedno ve druhém, jako jejich kulečníkové slonní koule, jež jsou tak proslaveny po světě. Jménem města zapovězeného zove se palác, aneb lépe řečeno soubor paláců císařských. Toto zapovězené město jest uprostřed žlutého města, obývaného výhradně dvorními služebníky a císařskými správci. Žluté město pak jest uprostřed města tatarského, obydleného věrnými poddanými.

Před branou Veliké Čistoty, kterou vchází jen císařové a císařovny je nám z nosítek vystoupiti a zmizeti paprskem pod růžovým natěrem okružní zdi, štíty ze smaltované majoliky a mramorem mostů pnoucích se nad zlatým To-ku, jak se proud plynoucí kol paláců císařských nazývá.

Šťastně jsme vešli a zříme se před branou Klidnosti Nebeské, vedle které pnou se do výše dva nesmírné chrámy, z nichž v jednom slavívají se objeti knížatům a slavným mužům zasloužilým o stát, ve druhém duchům pozemským i nebeským, Sze a Tsi, božstvům jednoslabičným v pravém slova smyslu. Jako duch mihneme se palácem Kiang-tsing-kong, kde čteme v bílém jaspise

nejrůznějšími znaky zaznamenaná jmena žen císaře předešlého.

Jsme tak šťastni, že jsme právě přišli ku císařské veselce. Staneme před mostem božského Bojovníka, za nímž nám kyne palác Jara věčného, sídlo ovdovělých žen císařových. Ale co s plačtivými vdovami! Raději do palace Nejvyšší Svornosti, kde mladý císař očekává svoji nevěstu.

Nosítka pro tuto jsou již připravena. Čtyry mandarinky složily do nosítek slovo „Drak" načrtané rukou císařovou, a dvě žezla „souhlasu smýšlení", obě dlouhá jednu stopu a vyřezaná z jediného jaspisu. Mandarinky s ředitelkami obřadů oblékly císařovnu do šatů z růžového hedbáví, prošívaných půvabně spletenými draky a feniksy, znaky to císaře a císařovny. Vlasy císařovny po způsobu pastýřek Watteauových a Boucherových rozděleny byly ve dva pletence, svinuté na spáncích a upevněné malými žezelky, znamenajícími dvojí blaženost sesterskou. Hustý červený závoj napuštěný vůní kadidel, zakrýval obličej nevěstin; do levice dáno jí žezlo, do pravice jablko, odznak míru a stálé svornosti; když pak nevěsta vešla do nosítek a spuštěna záclona od náčelníků eunuchů, daly ředitelky obřadů znamení k odchodu.

Nemožno vypravovati vše, na př. o císařské hudbě, hudebnících oblečených ve dlouhé šaty barvy tmavé, poseté velikými světlými růžemi a majících na hlavě čapky se žlutým chocholem; o nosičích v červených hávech s bílými růžemi, kteří nesli barevné svítilny, zavěšené na dlouhých, na konci zahnutých tyčích; o třech

ohromných slunečnících s trojnásobným třepením ze žlutého hedbáví, ozdobených feniksy, prošívanými zlatem; o vějířích z pavích per, o zlatých žezlech, o praporech s obyčejnými odznaky císařskými, o skříních, zlatých umyvadlech a o všech ostatních drahocenných drobnostech patřících nevěstě.

Mnoho toho bylo, po čem zraky těkaly jako ty široce rozevřené dítěte, naslouchajícího chvění pohádkovitého kouzla. — Podivuhodná byla nosítka mladé císařovny; třpytila se od zlata a kleštěnci ve žlutavých oblecích a důstojníci pěší i na koni v černých kaftanech se zlatými pláty na prsou a zádech císařovnu doprovázející, tvořili střed pestrého obrazu, který doplňován byl osmi rytíři v šatech prošívaných zlatými růžemi. Ozbrojeni byli dlouhými kopími, na nichž na způsob praporců houpaly se leopardí kůže. Vše to obklopeno bylo 400 osobních strážců, nádherných to oděnců v černém svrchním šatě, se zlatými štíty, se spodním šatem z modrého hedbáví, se střevíci s černého aksamitu a kloboukem s vyhrnutou střechou kolem hlavičky pokryté růžovými třásněmi, z nichž vynikala zlatá kulička, která označovala zvláštní jejich důstojnost.

Průvod ten skládal se ze 2000 osob, které se ubíraly ulicemi zapovězeného města za zvláštní, pro evropské ucho mučivé císařské hudby. Dobrý lid pekingský nesměl viděti ničeho z těchto nebeských slavností.

Brána Veliké Čistoty se otevřela a nosítka císařovny stanula ve veliké trunní síni. Císař v šatě ozdobeném zlatými draky, provázený osmi nejpřednějšími

mandariny, kteří nesli svitilny nejjemnější práce, odcházel mezi tím do paláce Živlu Zemského, určeného nové císařovně.

Před tímto palácem sestoupila císařovna s nosítek a odloživši jablko, vzala za ně lahvičku, obsahující vzorek ode všeho bohatství země, jemné perly, rubíny, žezla a peníze, zlatou rýži a rýži stříbrnou.

Potom vzaly ji mandarinky za ruce a uváděly do paláce, kde ji očekával císař, jenž jí ihned zbavil závoje a usadil na manželské lůžko Draka a Fenikse. Mezi něj a nevěstu bylo položeno měděnné umyvadlo převrácené, na znamení nekonečnosti času, na kterém oba pojedli „pamlsky potomstva."

Potom císařovna dala si kolem krku řetěz provdaných, načež ředitelky obřadů přinesly stolek, na němž byla ustrojena hostina svatební, šunka, kyta skopová, rýžové víno, kukuřicová kořalka, žlutá rýže, bílá rýže a p.

Mezi tím, co novomanželé usedli na podušky u nohou lože a ochutnali ze všeho trochu, v sousedním pokoji nejvyšší komorník a jeho choť, nejvyšší dvorní císařovnina, odříkávali střídavě svatební velebnou píseň.

* * *

K obřadu tak slavnému nepodaří se asi modernímu Theseovi, hr. Walderseeovi, přijíti, neboť není známo, že by nynější císař Kuang-si byl se stal již hostem nebes, a princ Tuan na svatbu svého synáčka, nastávajícího císaře, ho asi sotva pozve; jmenovitě ne po pověstné řeči císaře německého, kterou měl tento dne 27.

července ve Bremerhafenu k vojsku, odjíždějícímu do Číny, a která i v překladu čínském zněla:

„Vojáci, nesete západní kulturu do země zvířat. Přijdete-li na nepřítele, pobijte jej. Milost se nikomu nedá, zajatců žádných nebude. *Kdo vám padne do rukou, propadl životem.* Jako před 1000 lety Hunové pod králem Attilou proslavili své jméno, tak že ještě dnes je historie vyličuje jako mocný národ, tak ať jméno Němců v Číně po 1000 letech je vámi tak proslaveno, by se nikdy již žádný Číňan neodvážil ani na Němce křivě pohlédnouti“.

To chápe i princ Tuan, vůdce boxerů, že by hosté s touto německou doporučenkou nebyli ani v čínském zvěřinci nic příjemného a proto tuším opatří vše tak, aby hr. Waldersee viděl, že na jeho návštěvu se nereflektuje.

Ostatně, ač císař Vilém II. zasadil se všemožně za svého oblíbence hr. Walderseea, aby byl jmenován pro Čínu vrchním velitelem, nedošel ještě souhlasu Francie, Anglie a Ameriky. Francouzské listy vyslovují se podrážděně nad německým dohazovačstvím vrchních vojevůdců. Tak píše „Eclair“, nemohla-li vláda francouzská prosaditi Francouze, že měla kandidovati Rusa za velitele. Francouzský voják bude moci jen s nejtrpčími pocity sloužiti pod Němcem. Tuto trpkost měla mu vláda jeho ušetřiti.

»Echo de Paris« praví pak, že německý císař bryskními kroky hledí zjednati Německu přednost v Číně.

Chabost vlády připravila opět Francii o výhodu a ničí vliv francouzský na dálném východu.

Podobně vedou si »Libre Parole« a jiné francouzské listy.

To jsou špatná znamení pro společný, svorný postup mocí v Číně. Ostatně vyskytá se otázka, zda bude možno i po obsazení Pekingu podržeti společného vrchního velitele, neboť od té chvíle rozpor mezi jednotlivými státy v Číně zúčastněnými vystoupí jistě tak do popředí, že bude veta as po společné akci vojenské, nedojde-li do konce k horším věcem. A co potom? Odpověď na otázku tu, právě záhadností svou, kryje vážné nebezpečí pro situaci mezinárodní a snad i pro — světový mír.

Rakouský vyslanec v Pekingu, baron Czikan, jenž mešká ve Vídni, ještě před vypuknutím bouří pekingských, pravil dle Extrablattu:

»Je nedohledno, co v Číně se připravuje. Angličané a Rusové mají již sféry svých zájmů. O Francii se méně jedná. Nastala by ihned jakási rivalita, kdyby jedna z velmocí se snažila dobýti většího území v Číně, a kdyby se pokusila o rozšíření svého vlivu. Jeden dává bedlivý pozor na druhého a proto jsem pravil: »Je nedohledno, co se státi může.«

Ovšem ještě nejsou spojenci v Pekingu, ale počátkem srpna hnula se jich vojska z Tjencina k Pekingu, přes to, že zatím došly zprávy od samých vyslanců z tohoto města, že jsou až na jediného barona Kettelera všichni zdrávi a na živu. Dnes se však velmocem ne-

jedná jen o jakés' takés' dostiučinění; dnes veškera diplomacie chce otázku čínskou rozřešiti trvale a ku prospěchu a spokojenosti každého ze spojenců. Avšak spokojenosti, kde že roste převzácné koření?! — Zda v požehnaných nivách Pejha a Jang-tse-kiangu pro Angličany a Němce a pod Činganskými horami úrodného Mandžuska pro Rusy? A kde pro ostatní: Američany, Japonce, Vlachy a Rakušany? —

Věru, že hledání tohohle koření činí již dnes diplomatům těžkou hlavu. Snad že ho vůbec nenajdou a co pak?

Již dnes teče hojně krve na Amuru, kde si Rusové zabezpečiti chtějí dráhu k Port-Arthuru, což však možné jest teprve obsazením Mandžuska, země, jež jest tak veliká jako Rakousko-Uhersko s Italií. Rusko soustřeďuje tam armádu 200.000 mužů a ve městech ruských vypadá to jako v době veliké války. Tak píše jistá vychovatelka, Češka z Kiova:

»Zde poslední dobou panuje veliký ruch. Mnoho set vojska každého dne odjíždí do Číny. Smutné podívání na loučeuí se synů se svými rodiči a příbuznými. Byla jsem svědkem několika bolestných okamžiků. Matky syny požehnají, duchovní žehnají celé pluky, načež pak jako z jedněch úst zní modlitba sprovázená chorálem slavnostním. — Byla jsem několikrát na nádraží v čas loučení, nyní již nechci jíti, poněvadž po tom nemohu se upokojiti —«

A došly zprávy již o krutých bojích, svedených u

Blagověštěnska, Aigunu, Chabarovky a j. a tu není nezajímavo srovnati hlasy ruské, posuzující události v Číně.

»Otázka mandžuská« — píšou »Birž. Vědomosti« — »jest otázka čistě ruská; zde můžeme a musíme počítati jen se svými silami; zde v té oblasti, na kterou jsme v posledním pětiletí utratili ohromné síly hmotné i mravné, čekají naše vojsko ony hrdinské skutky, jež konalo po každé, kdykoli běželo o ruské zájmy a ruskou národní čest.«

A kníže Uchtomský v »Petěrburgskija Vědomostech« píše:

»— Všichni národové ztrácejí nyní v Číně své rodáky, přátele a známé, ale odnikud neozývá se tolik hrozeb jako z Německa a tolik volání o pomstu. Něčím surově pohanským, třeba při tom bráno jméno Kristovo na darmo, zní to německé vyzývání, aby prolévána byla krev žlutého plemene, a aby celá Evropa odemstila Číňanům, že urazili Němce —«

A podobně zaznívá to v jiných listech ruských. Nezní-li to jako: »Zajistíme si jen, co se nám hodí — Mandžusko — o ostatek starej se každý sám. Za jiné kaštany z ohně vytahovati nebudeme.« — V tom jest nejpěknější vyhlídka, že nejpozději po obsazení Pekingu ruské a nepochybně i francouzské vojsko opustí břehy Pečilského zálivu, Anglie spoutána válkou africkou, spokojí se jen zábory na Jan-tse-kiangu, jich následovati bude Amerika, Italie a Japonsko a kdo zůstane — *bude Německo se svým Theseem samo.*

V posledních dvou desítiletích mělo Německo ú-

žasné štěstí v politice kolonisační, jako by historický fakt, že Německo nemělo v rozpjetí námořním trvalého štěstí, doznal dokonalého opravení. Zmocnilo se zajisté v Africe Toga na Otročím pobřeží, Kamerunu při Guinejském zálivu, Namska a Damarska a tak zvané Německé východní Afriky, celkem 2,153.000 km² půdy s více než 7 mill. obyvatel.

V Asii získalo uvedený výborný záliv kiao-čauský s Šan-tungem, na Španělsku, umdleném válkou se Spojenými Státy severoamerickými, vymámilo souostroví Karolinské a po dlouhé táhanici s Unií severoamerickou ovládlo na ostrovech Sandvičských.

Rozvoj námořní moci německé jest překvapující a svědčí o železné energii císaře řečníka a námořníka, Viléma II., s kterou myšlénku »dobývati německému trhu světy za mořem« se zápalem svého bouřlivého temperamentu na výši svých kolonisačních snů udržuje.

Táž energie neznající mezí obtíží a překážek, žene císaře německého do odemstivé války s Čínou. Nenaskytne se tak hned vhodnější chvíle pro německý nůž ku hlubokému řezu do prostřené čínské paštiky.

Německo patrně počítá s velkým úspěchem v Číně, což by nebylo nic divného, neboť i ostatní velmoci tak počítají; avšak Německo, jak patrno, počítá s cizí pomocí, a aby si tuto zajistilo vymohlo si přednost vrchního velení v boji s Čínou. Hrabě Waldersee má velikou úlohu, ne tak jako general, spíše jako diplomat. Povede-li se jeho líbeznosti udržeti vojska spojenců pohromadě

tak dlouho, jak dlouho toho zájem námořní politiky německé vyžadovati bude?

Pochybujeme, a co potom? Povede Německo nákladnou válku s Čínou na svou pěst neb couvne?

Musili bychom velmi málo znáti povahu císaře Viléma, jež vyjadřena jasně hrdým proslovením: »tak chci, tak poroučím!« – abychom očekávati mohli, že spokojí se neúspěchem a zamilovaného Walderseea opustí. Vynasnaží se nahraditi vojska spojenců vojsky svými a zapřede se tím do veliké války, jež skončí za všech okolností velikým finančním zemdlením říše Německé. V případném vítězství nad Čínou bude Německo chtít zhojiti se na Číně velikými zábory v Pečilském zálivu, tu však srazí se zcela jistě s Japonskem, jež žárlivě ostříhá břehy bratrské země, k nimž jako na příští dědictví po nejbližším příbuzném toužebně hledí. A Japonsko, byť i osamoceno, stačí zničiti německé armády v Číně.

Co by se pak dělo v samotném Německu finančně a morálně zraněném, snadno předvídati možno tomu, kdo nezapomíná rozkladných snah socialismu a partikularismu v Německu, jakož i nespouští zraků z Voges, tonoucích v záplavě krvavých červánků slunce z r. 1870.

Ejhle, mlno žlutého nebezpečí předchází ono, jež na obzoru budoucnosti předvídají ti, kteří prorokují strašnější vybití sil žlutého pleme nežli bylo ono tatarské a mongolské ve století 13. a 14.

My však neobáváme se, že by to byl nejbližší a nejvydatnější způsob, kterým by žluté plémě chtělo mstiti všechna příkoří jemu »barbary« západu učiněná. Sotva

přijde k náhlému vybití všeho toho napjetí mezi východem a západem, ale spíše očekáváme znenáhlé, ale jisté působení přebytečné energie žlutého plemene ve sféry hospodářského rozvoje plemene bílého, trpícího uondaností pohodlnější letory, tomuto vysoce nadanému sic, ale lehkovážnému plemeni tak vlastní.

Číňan prý není dobrým bojovníkem tam, kde teče na mnoze zcela zbytečně krev lidská, ale jest rozhodně lepším zápasníkem, kde tekou proudy zlata a stříbra, a tu odchází ze zápasu vždy vítězem, neboť jest vytrvalejším, a podnikavým i tam, kde vyprahlá skála neslibuje vydati ani unci zlata. Pracuje a dodělává se.

Pohleďme na př. na Mandžusko a všude tam, kde ruský obchodník soutěží s obchodníkem čínským.

V Nikolskoje asi 104 versty od Vladivostoku, usadil se r. 1883 první čínský obchodník, a již r. 1895 bylo jich tam 69 s vlastními obchody. A následek toho? — Třiadvacet evropských obchodníků bylo nuceno uzavříti obchody. Pochopitelné; ruský obchodník hleděl vyzískati 15%, kdežto čínský jeho soupeř spokojil se s výdělkem 5% za zboží téže hodnoty.

O obchodnické zdatnosti Číňanů svědčí i ta okolnost, že nejlepší obchodníky světa Židy, Řeky a Armeny v soutěži ničí, tak že těmto, ač po celém světě strou své obchodní sítě, dotud nepodařilo se Čínu v sítě svoje polapiti, rozumějme, nepovedlo se na př. Židům býti v Číně tím, čím jsou u nás; proto Žid, Řek i Armen je v říši středu zjevem vzácným.

Za nedlouho bude Petrohrad spojen asijskou drá-

hou sibířskou, s Port-Arthurem, a podél ohromné tratě vyrůstati budou osady a města jak o známé cestě carevny Kateřiny II. na jižní Rus. Města nebudou Potemkinady*), budou to města skutečná, se stálým obyvatelstvem, ale většina těch obyvatel budou — v budoucnosti ne velmi daleké — Číňané.

Tak jako mikroorganismy, nepozorovaně prostupují tělo lidské a paralysují životní síly člověka, tak nákaza žlutá zachvátí životní zájmy bílého plemene znenáhla sic ale jistě a přivede je k pádu.

Oprávněnější jest obava Evropy před nezbytnými vážkami čínského obchodníka, nežli před mečem, opakovačkami a ocelovými děly ohromné v budoucnosti armády čínské, ač ani tu nelze podceňovati. A právě telegrafovala firma Tokmanov z Han-kou, z nitra Číny, do Moskvy: „Evropa bude musit vypraviti obrovské armády, aby mohla potlačiti odboje v celé Číně. Brzy úkol ten ukáže se ale snad vůbec neuskutečnitelným.“

Svrchu uvedeným výdodům o nebezpečí války čínské obzvláště pro Německo nasvědčují některé hlasy německých časopisů, které však v jásotu nad tím, že Němec stal se vrchním velitelem, mizí jako pramének v písku. Praví se v listech těch, že po léta by mohly býti branné

*) R. 1787 podnikla Kateřina II. cestu do Novorossijska a tu vypráví se, že miláček její, Jiří Alexandrovič Potemkin, dal oživiti krajinu, která byla pod jeho správou, na rychlo zbudovanými, pohyblivými osadami, do nichž dal svézti i rodiny mužiků, kteří, jakmile carevna minula, museli se na rychlo se vším sebrati a zříditi novou osadu kus dale, kam carevna měla přijeti. — Klam tento nazývá historie Potemkinovými vesnicemi, či Potemkinadou.

síly Německa upoutány mimo Evropu. Neboť v Číně také po ratifikaci míru, jak dějiny ukázaly, dlužno někdy velmi dlouho, dlouho ještě bojovati na nůž. A dobře pociťují v Německu, kdyžtě vrchním velitelem bude Němec, že tím větší bude míti právě Německo závazek výpravu vítězně, stůj co stůj, zakončiti.

Bavorský »Vaterland« děsí se pak obětí, jež tu pro slávomam Pruska přinášeti mají ostatní státy Německa. Skutečně již první výprava německá (od 27. července do 4. srpna) vyžadovala nákladu 16 mill. marek, jenž by se opakovati musel, kdyby i druhá brigáda musila býti mobilisována.

Ale císař německý jde za hlasem svého »tak chci« a neslyší varovných hlasů. Daroval hrab. Waldersecovi pro čínskou výpravu oblek, jehož sám používal na cestě do Anatolie, a tenť bude zajisté ochranným štítem, jakým byl onen božské Thetidy, darovaný nepřemožitelnému Achillovi.

Chronos do knihy dějin co nevidět vepíše novou kapitolu o pošetilosti lidské, jež byla vždy příčinou lidského neštěstí.